

: ZA STAROU PRAHU :

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Ročník XXXVI. (VII.)

číslo 3 / 2006

POZVÁNKA

na valné shromáždění Klubu Za starou Prahu
dne 17. března 2007 v 9,30 hod. v Baráčnické rychtě
Praha 1 – Malá Strana, Tržiště 23 (čp. 555–III)
možnost příchodu k sálu též z Nerudovy 13 (čp. 250–III).

PROGRAM

Jednatelská zpráva
Pokladní zpráva
Revizní zpráva
Diskuse
Volby předsednictva a domácí rady
Usnesení

DOMÁCÍ RADA KLUBU ZA STAROU PRAHU PRO ROK 2006:

PhDr. Kateřina Bečková – předsedkyně

Ing. arch. Martin Krise, Bc. Karel Ksandr – místopředsedové

Mgr. Richard Biegel (jednatel), Ing. Zbyněk Bureš (správce fotoarchivu), JUDr. Zdeněk Dušek,

Mgr. Kateřina Hanzlíková, Mgr. Stanislav Holeš, Ing. arch. Josef Hyzler (čestný předseda),

Ing. Václav Jandáček, doc. Ing. arch. František Kašička, PhDr. Kristýna Kolajová,

Mgr. Blanka Kynčlová (správce knihovny), Bc. Ivan Minář, Milan Patka, Ing. arch. Michal Sborwitz,

Ing. arch. Miloš Solař, prof. PhDr. Rostislav Švácha, PhDr. Helga Turková, Mgr. Radmila Veselá,

Ing. arch. Jan Veselý (archivář) – členové

Marek Foltýn, Martin Micka – revizoři

*Jednání domácí rady Klubu, která se konají vždy jednou za čtrnáct dní (sudý týden) ve středu
od 17,30 hod. v Juditině věži, jsou přístupná členům Klubu.*

HOVORY O PRAZE V LEDNU AŽ ČERVNU 2007

HOVORY O PRAZE

348.	22. 1. 2007 Věra Blažková - Mgr. Libor Gottfried <i>Čeští poutníci v Cáchách 2007 – Po stopách prvního českého poutníka Karla IV.</i>
349.	26. 2. 2007 Mgr. Richard Biegel <i>Urbanismus a architektura Paříže ve 20. století</i>
350.	26. 3. 2007 Mgr. Kateřina Finková <i>Život novoměstského měšťana 15.–17. století v obraze písemných pramenů</i> Svědectví knih městské kanceláře
351.	23. 4. 2007 Ing. Karel Zeithammer, CSc. <i>Železnice v Praze</i>
352.	28. 5. 2007 Jana Janoušková <i>Zapomenuté hroby ve svatovítské katedrále</i>
353.	25. 6. 2007 Geraldine Muchová <i>Hudební skladatelka vzpomíná</i>
-

Uvádějí: PhDr. Helga Turková, členka Domácí rady Klubu a Ing. arch. Josef Hyzler, emeritní předseda Klubu.
 Hovory o Praze se konají vždy v pondělí v 18 hodin v přednáškovém sále hlavní budovy Národního muzea,
 v přízemí vzadu, Václavské náměstí 68, Praha 1. Stanice metra Muzeum, trasa A, C.

Termíny Hovorů o Praze na II. pololetí 2007:

24. září, 22. října a 26. listopadu (doc. Dr. V. Huňáček, CSc.). Prosincové Hovory odpadají.

VYCHÁZKA NA MALOSTRANSKÝ HŘBITOV

v sobotu 26. 5. 2007 v 15 hodin, sraz před vchodem do hřbitova. Vycházku vede Mgr. Jana Trojanová a Alois Vanoušek. (Navazuje na informační článek na str. 39)

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

ročník XXXVI. (VII.), číslo 3/2006

založeno 1910, přerušeno 1954, obnoveno 2000

Redakce: PhDr. Kateřina Bečková

ve spolupráci s členy Domácí rady Klubu Za starou Prahu.

Grafická úprava a sazba: Pavel Bosák.

Číslo 3/2006 mělo redakční uzávěrku 15. 1. 2007.

Číslo 1/2007 vyjde v červnu 2007.

Vydání časopisu bylo podpořeno finančním příspěvkem Ministerstva kultury ČR.

OBSAH

PAMÁTKOVÉ KAUY

Příliš malá parcela pro velký hotel. K studii novostavby hotelu na nároží Národní třídy a Miku-
landské ulice (*Kateřina Bečková*) 4

Malá Strana, Újezd – nový hotel ve dvoře
(*Richard Biegel*) 9

Samočistírna v břiše Prahy
(*Martin Krise*) 12

Dům U Hybernů divadlem
(*Richard Biegel*) 14

Dvě stanoviska Klubu Za starou Prahu (*-kb-*)...17

Památková péče v ATELIÉRU
(*Václav Jandáček*) 19

ZAJÍMAVOSTI

Masarykovo nádraží – náhled do historie
(*Zdeněk Dušek*) 23

Archeologické nálezy v Praze prezentované
na místě (in situ).

I. Část. Úvod – Pražský hrad (*Milan Jančo*) 25

Objev i ztráta nových podzemních prostor
v Praze 14-Hloubětíně
(*Martin Přibil*) 30

Vzpomínka na architekta Bohumíra Kozáka
(*Josef Hrušeš*) 35

RECENZE

Petr Šámal, Alexandr Rymarev:
Domy na Starém Městě pražském I., NLN,
Praha 2006 (*-kb-*) 37

Václav Liška: Slavín. Zpráva o rekonstrukci,
Svatobor, Praha 2006 (*-kb-*) 38

INFORMACE

Podaří se v naší kulturní veřejnosti
vzbudit zájem o osud Malostranského hřbitova?
(*Jana Trojanová*) 39

Oprava přízemí Juditiny věže 40

Časopis je zasílán členům Klubu zdarma v rámci členského příspěvku.

Zájemci, kteří nejsou členy Klubu, si mohou časopis koupit za cenu 50 Kč v návštěvních hodinách
v kanceláři Klubu nebo v knihkupectvích: Fišer (Kaprova 10) a Academia (Václavské nám. 34).

Mohou si též časopis předplatit za cenu 50 Kč za výtisk (včetně poštovního a balného).

Adresa kanceláře Klubu Za starou Prahu: Mostecká 1, 118 00 Praha 1

návštěvní hodiny: vždy ve středu 15–17,30 hod.

telefon: 257 530 599

e-mail: kzsp@mail.cz

internetové stránky: www.zastarouprahu.cz

Čtěte a přispívejte do diskusního fóra na internetových stránkách Klubu!

Členství v Klubu Za starou Prahu je otevřené, členský příspěvek pro rok 2005 je stanoven v hodnotě 150 Kč
(studenti, důchodci) a 250 Kč ostatní.

Přihlášky jsou pro zájemce k dispozici v návštěvních hodinách v kanceláři Klubu.

PŘÍLIŠ MALÁ PARCELA PRO VELKÝ HOTEL

K studii novostavby hotelu na nároží Národní třídy a Mikulandské ulice

Každá hospodyňka dobře ví, kolik potřebuje vajec na omeletu pro určitý počet osob. Bude-li vajec méně, strážníci budou hladovět, i kdyby bílky vyšlehala do objemu téměř pohádkového. Škoda, že zákonitost syté omelety nepochopil investor, který koupil parcelu na nároží Národní třídy a Mikulandské ulice v Praze na Novém Městě. Vejce byla drahá, je jich málo, ke všemu byl na hostinu pozván celý regiment... Jak z toho ven?

Proluka na nároží Národní třídy se nachází ve velmi složitém urbanistickém kontextu. Z každé strany bude totiž novostavba navazovat na zcela odlišné historické prostředí. Foto R. Biegel, leden 2007

V roce 1966 byly zbořeny dva domy, čp. 136-II a 137-II, které ve své historické uliční čáře vybíhaly o cca 6–7 metrů oproti sousednímu prvorepublikovému paláci Dunaj do ulice a citelně tak omezovaly úzkým chodníkem plynulý průchod pasantů na této straně Národní třídy. Jejich místo zůstalo dodnes volné i proto, že zbytková plocha parcel, poté co jejich bezmála polovina musela být obětována rozšířenému chodníku Národní třídy, byla pro jakýkoliv velkorysejší záměr v podstatě malá. Využití polohou lukrativního stavebního místa zvažovaly leccjaké subjekty, studenti architektonických škol projektovali zástavbu parcely jako školní práce, ale žádné kroky ke konkrétní realizaci učiněny nebyly. Teprve v roce 2005 byla parcela prodána městem Prahou soukromému subjektu za rekordní cenu 183 milionů. Investor navíc přikoupil sousední barokní palácový objekt orientovaný do Mikulandské ulice, tzv. Schönkirchovský dům čp. 135-II z let 1726–1734, a na podzim roku 2006 začal s památkovými orgány konzultovat studie novostavby.

K novostavbě na volné proluce vydal již v roce 2002 na žádost Útvaru rozvoje hl. m. Prahy pražský památkový ústav odborné vyjádření, které obsahovalo aktualizaci zastavovacích podmínek.¹⁾ Ve vyjádření se praví: No-

vostavba polyfunkčního domu na nároží Mikulandské ulice a Národní třídy je přípustná za předpokladu, že nový objekt bude vymezen pouze stávající parcelou a v žádném podlaží nebude překračovat uliční čáru do Mikulandské ulice ani Národní třídy. Na nároží nebude vytvářen žádný nárožní akcent. Objekt naváže na štít paláce Dunaj (korunní římsa 20 m nad úrovní chodníku Národní tř.) včetně řešení ustupujícího patra. Korunní římsa novostavby v Mikulandské ulici nepřevyší hranici 16,8 m nad úrovní chodníku. Navázání ustupujícího patra na barokní objekt v Mikulandské ulici bude řešeno ve variantách.

Pro celkovou rekonstrukci s parcelou sousedícího Schönkirchovského domu v Mikulandské ulici, který patřil Svazu průmyslu České republiky a tento svaz se v roce 2004 též zajímal o stavební využití přilehlé volné parcely, byly stanoveny vstupní podmínky rozhodnutím Odboru památkové péče Magistrátu hl. města Prahy, které respektovalo odborné vyjádření pražského památkového ústavu.²⁾ Přípravu prací z hlediska zájmů památkové péče shledává závazné stanovisko magistrátu přípustnou za dodržení jedenácti podmínek, z nichž nejdůležitější jsou tyto: Objekt včetně dvorních křídel nebude nastavován

*Z pravé strany by měla nová zástavba proluky harmonicky reagovat na palác Dunaj z roku 1930, který však již svou výškou dosáhl možného maxima. Za nárožím Mikulandské ulice s nižším barokním Kaňkovým domem, jediným pozůstatkem historické zástavby této části Národní třídy, ční rovněž vysoká řada domů, vystavěných v nové regulaci během prvních čtyř desetiletí 20. století.
Foto R. Biegel, leden 2007*

ani přistavován; původní vodorovné i svislé konstrukce a schodiště zůstanou zachovány; dvůr nelze částečně ani celoplošně zastřešit v žádné výškové úrovni; konstrukce krovů budou rehabilitovány, nebudou měněny výšky hřebene střech ani plochy střešních rovin.

Bohužel na tomto místě je nutno konstatovat, že současný návrh zástavby proluky a propojení novostavby s památkově chráněným Schönkirchovským domem čp. 135 v Mikulandské ulici porušuje jak zastavovací podmínky pro novostavbu, tak podmínky rekonstrukce barokního domu. Autorka tohoto článku se s návrhem v uvedené podobě (architektonický ateliér Znamení čtyř – architekti s.r.o.) seznámila jako členka památkové rady pražského památkového ústavu, na jehož jednáních dne 14. 9. a 9. 11. 2006 byl návrh prezentován. Hotel vyšší

kategorie s kongresovým sálem byl navržen v objemu tří podzemních a osmi nadzemních podlaží s hlavním vstupem z Národní třídy a vjezdem do podzemních garáží z Mikulandské ulice. V případě barokního objektu Schönkirchovského domu byla navržena demolice dvorních křídel a části dvorního traktu uliční budovy. Výška nové budovy přesáhla o půl patra sousední palác Dunaj. Při prezentaci návrhu na listopadovém jednání památkové rady pražského pracoviště NPÚ byli přítomni zástupci investora i projektantů a bylo jim jednoznačně sděleno, že návrh v této podobě je z památkového hlediska vyloučený zejména v těchto bodech: rozsah destrukce kulturní památky; výška novostavby; nadimenzovaná hmota novostavby dvorních křídel vůči hmotě paláce; způsob pojetí zastřešení.³⁾

Mikulandská ulice v bezprostřední blízkosti budoucí novostavby tvoří intaktní ostrůvek nižší historické zástavby. Harmonizovat toto sousedství z levé strany bude pro novostavbu pravděpodobně ještě náročnější úkol než navázat na palác Dunaj zprava. Foto R. Biegel, leden 2007

Pohled z Perštýna k dosud prázdné proluce. Foto K. Bečková, leden 2007

Týž pohled se zákresem objemu navržené novostavby.

Uvedený výsledek projednání v památkové radě na pražském památkovém ústavu vzbuzoval naději, že odborné vyjádření ústavu bude v podstatě kopírovat jeho závěry. Mezitím však došlo k projednávání návrhu v poradním sboru magistrátního odboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu a oprávněná obava z příliš tolerantního posouzení návrhu v tomto sboru podnítila náš Klub k vydání následujícího stanoviska:

Klub Za starou Prahu je zcela srozuměn s nutností zastavět dlouhodobě prázdnou parcelu na nároží uvedených ulic. Připomínáme v této souvislosti, že se jedná o poslední proluku v centru Pražské památkové rezervace a že je tedy třeba klást na případnou novostavbu ty nejvyšší urbanistické i architektonické nároky. Nemáme v principu zásadních námitek proti funkčnímu propojení nového objektu se sousední budovou památkově chráněného Schönkirchovského domu čp. 135-II.

Po seznámení se s projektem novostavby a razantní přestavby Schönkirchovského domu jsme však bohužel nuceni konstatovat, že přístup investora a projektantů nerespektuje ani historickou hodnotu chráněné památky, ani urbanistický kontext parcely na Národní třídě.

Za mimořádně alarmující považujeme v této souvislosti zejména tyto skutečnosti:

1. Přístup projektanta zcela ignoruje fakt, že dům čp. 135 v Mikulandské ulici je chráněnou stavební památkou. Z objektu ponechává pouze část uličního traktu a klenutá přízemí dvorních křídel. Kromě skutečnosti, že zásahy považujeme z hlediska zachování památky za velmi nešetrné, s překvapením též konstatujeme, že není respektováno rozhodnutí odboru památkové péče Magistrátu hlav. města Prahy (čj. 130419/04/Maz.) vydané 24. 11. 2004, které se závazně vyslovilo k podmínkám celkové rekonstrukce objektu a které

Pohled z Národní třídy od ústí ulice Karolína Světlé. Foto R. Biegel, leden 2007

Pohled od Voršilského kláštera. Foto K. Bečková, leden 2007

takto razantní zásah do památkově chráněné stavby vylučuje.

2. Výška navržené novostavby citelně přesahuje vizuálně přijatelnou mez, výrazně tak zvyšuje hladinu zástavby svého okolí a zásadně porušuje zastavovací podmínky parcely stanovené Státním památkovým ústavem v hl. m. Praze na žádost Útvaru rozvoje hl. m. Prahy (čj. 3363/02/R/Fu, z 2. 4. 2002). Novostavba výrazně převyšuje nejen okolní barokní domy, ale i sousední meziválečný palác Dunaj, jehož naddimenzované měřítko dodnes nepříznivě ovlivňuje své historické okolí. Namísto urbanistických úvah o propojení různých výškových úrovní rozdílných historických epoch tak projekt vsadil na konfrontaci a agresivní kontrast, který historické okolí zcela ignoruje.

3. Převýšenou rozlehlou střechou, která završuje současně jak novostavbu do Národní třídy, tak dostavbu sousedního Schönkirchovského paláce, vstupuje nový

Týž pohled se zákresem objemu navržené novostavby.

objekt nešetrně do střešní krajiny města. Ve výškově rozmanitém a tvarově členitém okolí tvoří příliš mohutný, neorganický a cizorodý prvek.

Vzhledem k mimořádné důležitosti projednávané parcely i historické hodnoty dotčených památkově chráněných staveb vyzývá Klub Za starou Prahu všechny zainteresované odpovědné orgány a zejména Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Magistrátu, aby respektovaly dříve vydané rozhodnutí a zastavovací podmínky a projekt v předložené podobě jednoznačně odmítly.

Ve věci navržené demoliční přestavby památkově chráněného Schönkirchovského domu v Mikulandské ulici důrazně upozorňujeme na již vydané závazné rozhodnutí zmíněného magistrátního odboru, které takovéto razantní zásahy v principu znemožňuje, a zdůrazňujeme, pokud by chtěl odbor své stanovisko nyní změnit, že musí

Týž pohled
se zákresem objemu
navržené novostavby.

dle platného správního řádu tento názorový posun náležitě doložit a zdůvodnit. Je přitom samozřejmé, že důvěryhodné zdůvodnění změny názoru se v žádném případě nemůže opírat o průzkum nebo posudek vypracovaný na objednávku investora, ať již je jeho autorem kdokoliv. Za jedinou autoritu lze v tomto případě považovat pouze soudně-znalecký posudek ústředního pracoviště Národního památkového ústavu, které je nejen hlavním garantem všech památek zapsaných na listinu světového kulturního dědictví UNESCO, ale také metodicky nejvyšším orgánem památkové péče v České republice.

Na citované stanovisko Klubu Za starou Prahu, vydané 22. ledna 2007, jsme navázali hned následující den uspořádáním tiskové konference.⁴⁾ Dva dny poté zasedal k projednání další verze studie novostavby magistrátní sbor expertů.

Kauzu budeme pochopitelně i nadále bedlivě sledovat a další souhrnnou informaci o jejím vývoji přineseme v příštím čísle.

Kateřina Bečková

Schönkirchovský dům čp. 135 v Mikulandské ulici v pohledu od Národní třídy. Foto R. Biegel, 2007

Pravé dvorní křídlo Schönkirchovského paláce a část dvorního traktu uliční budovy. Vpravo dole je patrný relikt renesanční etapy domu. Foto R. Biegel, leden 2007

Levé dvorní křídlo a schodišťová část dvorního traktu uliční budovy Schönkirchovského domu. Vpravo je dobře patrné krátké barokní dvorní křídlo prodloužené pak podobně jako na protější straně dvora v 19. století. Foto R. Biegel, leden 2007

POZNÁMKY:

1) Státní ústav památkové péče v hlav. městě Praze, čj. 3363/02/R/Fu z 2. 4. 2002.

2) Odbor památkové péče MHMP, čj. MHMP 130419/04/Maz; Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v hlav. městě Praze, čj. 14956/2004/a/R.

3) Zápis ze 4. zasedání Památkové rady Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlav. městě Praze dne 9. 11. 2006.

4) Martina Klapalová: Místo proluky bude hotel. Lidové Noviny 24. 1. 2007; Karolina Kudynová: V proluce v centru města má stát hotel. Právo, 24. 1. 2007; Robert Oppelt: Hotel na Národní vzbuzuje spory, MF DNES, pražská příloha, 24. 1. 2007.

MALÁ STRANA, ÚJEZD – NOVÝ HOTEL VE DVOŘE

Mnohokrát bylo řečeno, že Malá Strana je výjimečná historická čtvrť, kterou je třeba chránit jako unikátní celek sestávající nejen z historických domů, paláců a chrámů, ale i volných prostor, jako jsou zahrady a dvory, které dávají jednotlivým stavbám odstup, měřítko a ojedinělý kontext. Nebývalé množství těchto volných ploch určuje zásadně charakter celé čtvrti a je základem moudrého principu tyto prostory dále nezastavovat, nýbrž naopak rehabilitovat, a jejich účín tak ještě zvýšit. Toto pravidlo pak musí být vzhledem k malé rozloze a vzájemné provázanosti celé čtvrti dodržováno všude, ve veřejných zahradách i privátních dvorech, neboť jedině tak je naděje, že se Malá Strana jako unikátní historický celek v budoucnu uchová.

Novobaroční dům čp. 421-III a klasicistní dům čp. 420-III na nároží Újezdu a Vítězné ulice.
Foto R. Biegel, leden 2007

Na sklonku roku 2006 se Klub zabýval projektem novostavby hotelu ve dvore domů čp. 420-III, 421-III a 534-III na nároží Vítězné ulice a Újezdu. Podle představy projektanta Ing. arch. Petra Malinského z atelieru DaM by měl být do dnešního dvora v nároží vestavěn ještě jeden veliký sedmipodlažní dům ve tvaru písmene L. Novobaročnímu domu čp. 421 (Újezd 16) by tak měla být zaslepena dvorní fasáda a budova by měla být ve své hmotě zdvojena. Ke zbývajícím klasicistním domům čp. 420-III a 534-III (Vítězná 16 a 18) by bylo několik metrů od dvorních fasád představeno samostatně stojící křídlo, které by domy jednou provždy zakryly. K současným domům by tak byla přistavěna ještě jedna „řada“, jež by vzhledem k nízké zástavbě na opačné straně rozlehlého bloku převzala unikátní výhled na Pražský hrad. Cihlové obložení novostavby architekt zdůvodnil barvou zaniklého barokního opevnění Malé Strany a tím, že v těchto místech kdysi stála cihelna.

Problém novostavby v historickém kontextu považuje Klub Za starou Prahu za jeden z klíčových problémů současné architektury i památkové péče. Každoročně

udělovaná cena za novou stavbu v historickém prostředí si klade smělý cíl vybrat ty příklady, které podle našeho názoru nejen obstály se ctí, ale dokonce své prostředí obohatily. Tolik potřebný dialog mezi historickou a současnou architekturou však zároveň nesmí být nikdy zneužíván k ryze komerčním projektům, které cenné historické prostředí jen používají k momentálnímu lukrativnímu investorskému záměru. Návrh vestavby hotelu do nádvoří historických malostranských domů je bohužel typickým příkladem tohoto cynického přístupu. Blok domů, do kterého je novostavba situována, představuje z urbanistického hlediska přechod mezi rostlou historickou zástavbou Újezdu a Všešrdovy ulice a klasicistní regulací Vítězné třídy ze 40. let 19. století. Dvorní fasády domů do Vítězné tvoří pomyslnou hranici, na které se regulace zastavila, přičemž většina historického bloku včetně nádvoří zmíněných domů jsou již součástí nepravidelného rostlého půdorysu s rozvolněnou urbanistickou skladbou typickou pro rozlehlé malostranské dvory.

Projekt atelieru DaM výrazně posouvá hranici regulované zástavby a architektonicky degraduje domy, jež

Nízké domy vedle novobaročního čp. 421-III vymezují hranici, za kterou začíná rostlá malostranská zástavba. Hmota novobaročního domu má být dle projektu směrem do dvora zdvojena. Foto R. Biegel, leden 2007

Řiční ulice v pohledu od Újezdu. Úzká historická ulička má sloužit k dopravní obsluze hotelového komplexu. Foto R. Biegel, leden 2007

Historická zástavba Újezdu v kontrastu s vysokým novobaročním domem čp. 421-III. Volný prostor za ním by měl být vyplněn hotelovou novostavbou. Foto R. Biegel, leden 2007

mají být novými křídly zacloněny. Úlitbou za tento přístup má pak být rekonstrukce jednoho nízkého historického hospodářského křídla v nádvoří. Vzhledem k závažnosti případu se Klub Za starou Prahu pokusil přesvědčit architekta o nevhodnosti takto razantního vstupu do historického prostředí. Po neúspěchu tohoto pokusu pověřil dceřinné sdružení Za krásnou Prahu, aby se jako účastník stavebního řízení pokusilo nepříznivý projekt zvrátit. Po další marné diskusi na místním šetření se zástupci sdružení rozhodli odvolat se proti vydanému územnímu rozhodnutí a tím celý záměr zastavit. Výsledek odvolacího řízení zatím není znám.

Případ hotelu na nároží Vítěznou a Újezdu patří k nejzávažnějším kauzám, které Klub na Malé Straně v posledních letech řešil. Princip vestavby nových křídel do historické malostranské struktury

Nádvoří bloku domů mezi Vítěznou a Újezdem. Prostor na snímku je dle projektu určen k zastavění novými hotelovými křídly. Foto R. Biegel, leden 2007

Dvorní průčelí klasicistních domů čp. 534-III a 420-III, před které má být v odstupu několika metrů představeno křídlo plánovaného hotelu. Foto R. Biegel, leden 2007

je typickou ukázkou zneužívání architektonicko-urbanistických kvalit prostředí, které jsou tímto zásahem zároveň těžce poškozovány. Jeho plošné uplatňování by rychle vedlo k zastavění rozvolněné malostranské zástavby a jejímu urbanistickému „zadušení“. Skutečnost, že projekt získal bez problémů souhlasné stanovisko odboru kultury a památkové péče magistrátu, jen opět ukazuje vážný stav, do kterého se památková péče v Praze dostala. Ani tak cenná čtvrť, jako je Malá Strana, nemá závazný regulační plán, který by podobné absurdní projekty automaticky vyloučil. Současný památkový zákon nabízí dost možností, jak takovým postupům včas zabránit. Pro situaci památkové péče v Praze je příznačné, že jich nebylo využito. Klub Za starou Prahu učiní vše, aby nesmyslný projekt hotelu nebyl realizován. Skutečnou záchranou, a to nejen pro Malou Stranu, však bude až vyhlášení jasných pravidel hry a jejich důsledné dodržování. Vůle k takovému kroku ovšem zjevně čím dál více schází.

Richard Biegel

Jihovýchodní roh dvora bloku mezi Vítěznou a Újezdem. Zleva nízké stavení z konce 18. století, nároží domu čp. 442-III a dvorní průčelí domu čp. 534-III; nároží i dvorní fasáda má být zakryta novým křídlem. Foto R. Biegel, leden 2007

Pohled ze sousedního dvora domu čp. 532-III přes střechu barokně-klasicistního křídla na dvorní fasádu novobarokního domu čp. 421-III, která má být zaslepena přístavbou hotelu. Snímek dobře ukazuje kontrast mezi nízkou historickou zástavbou a novobarokním domem z konce 19. století, na nějž novostavba hmotově naváže. Foto R. Biegel, leden 2007

Nízké barokně-klasicistní křídlo při východní straně dvora domu čp. 420. Foto R. Biegel, leden 2007

SAMOČISTÍRNA V BŘIŠE PRAHY

Jako zástupce Klubu Za starou Prahu jsem se dne 17. října 2006 účastnil veřejné rozpravy senátního petičního výboru o rozšíření ústřední čistírny odpadních vod v Praze-Troji. Občanská sdružení z Troje podala petici a zdejší úřad městské části se jako účastník řízení odvolal proti územnímu rozhodnutí Prahy 7 k odboru výstavby Magistrátu hl. m. Prahy. Je to odvolání právně zapeklité.

Jako by chalupník žaloval u kozla, že právě on se mu chystá skrmít zahrádku.

Pohled z navrší na Babě na Císařský ostrov s areálem současné čistírny odpadních vod.

Foto M. Krise, listopad 2006

V pozvánce se slibovala účast pana primátora, ale ten poslal místo sebe Ing. Boučka z odboru městského investora. Bylo to ke škodě věci, protože to je muž, který je pověřený realizací této konkrétní stavby. Debata ze strany stěžovatelů byla svrchovaně politická a věcná. Pan Bouček však vykládal zástupcům petentů technické bádorky, jako že se stavba začíná projektovat až po územním řízení (co nakresleno ke změně územního plánu prý neplatí, že vlastně neplatí ani projekt k územnímu řízení a že budou změny), že vhodné pozemky mimo Prahu jsou soukromé, že odpad který Pražané vyprodukují, musí někam téci...

Proto byla jeho argumentace mimo dané téma. Ani z Prahy 7 od zástupkyně odboru výstavby se zúčastněným zástupcům veřejnosti nedostalo vysvětlení, snad kromě toho, že územní rozhodnutí je přece v souladu s nedávnou líbezně dokumentovanou změnou územního plánu. Obrázkem k této změně byla situace plná zeleně, nenápadných domků a parkových stezek.

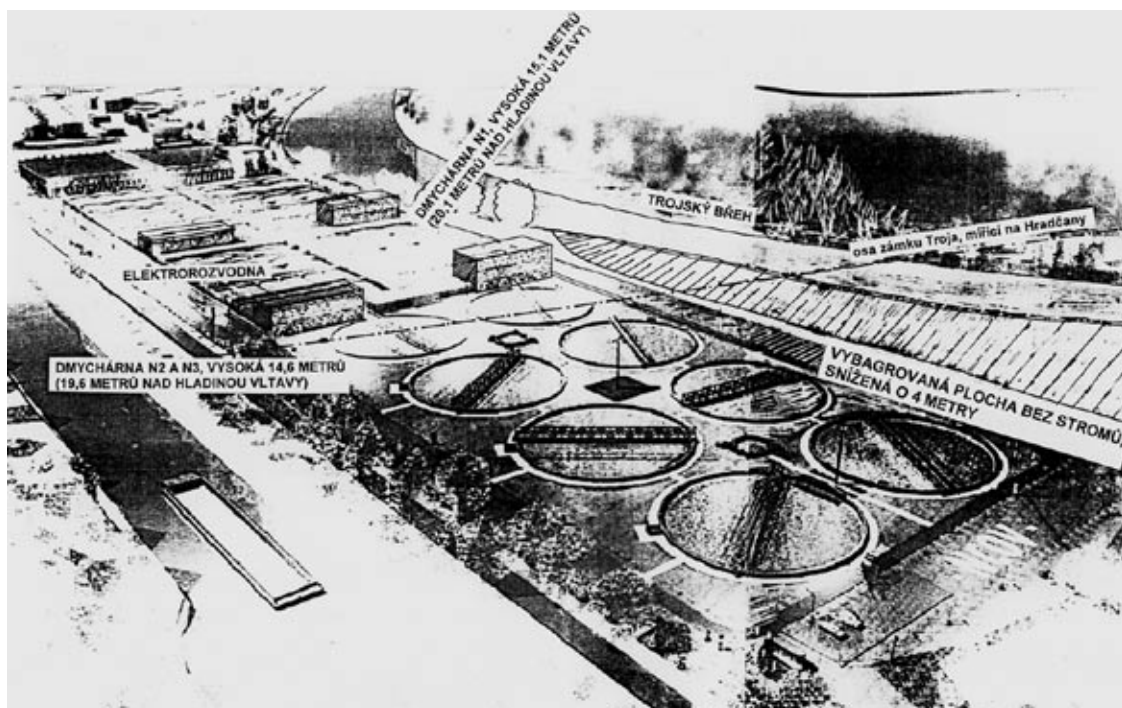
Naneštěstí jsou takové lži plány velice často předkládány „v dobré víře investory“, teď již i magistrátem. Proto musela městská část Praha-Troja zakreslit skutečnost sama z jiných technických výkresů a z kót na nich, k hanbě projektantů z Hydroprojektu.

Petenti diskutovali o těchto bodech:

1. Legalita procesu změny územního plánu, kvalita dokumentace a rozdíly v přiložených dokumentacích pro změnu ÚP a pro územní řízení.
2. Koncepce umístění čistírny odpadních vod na ostrově a drtivý dopad rozšiřování jejího území na prostředí Troje. Vliv mobilních protipovodňových stěn na rozšíření průtokového profilu řeky v úseku perejí a nemožnost udržovat vysokou zeleň.

Tyto problémy a bezradnost projektu ohledně kalového hospodářství jsou však pouze lapálie předvídané již před půlstoletím, kdy město Praha přijalo chybné rozhodnutí o umístění ústřední čistírny odpadních vod na Trojském ostrově. I přátelům této velké investice bylo jasné, že jednou nemůže plocha poloviny ostrova stačit, přestože byly do budoucnosti slibovány překvapivě účinnější technologie. Proto dokonce i územní plán Prahy před změnou z roku 2005 i rozpracovaný plán pražského regionu umísťovaly ústřední čistírku mimo Prahu, o předchozích územních plánovacích dokumentacích ani nemluvě.

Trojská čistírna uprostřed vzácného přírodního a zároveň městského prostoru nejenže maří úsilí minulých generací, schopných pochopit kvalitu místa, ale i suspenduje možnosti a soudobé aktivity směřující k ochra-

Zákres nové čističky na Císařském ostrově, pohled od Stromovky.

ně mizejících zelených ploch Prahy. Co to vlastně je, taky majetek města Prahy? Stromovka, Trojský zámek a zahrada, ZOO a Botanická zahrada, geniálně založené Dejvice a Bubeneč? Co vlastně znamenají zelené stráně Troji a světoznámá Baba? Magistrátní a páně Boučkova odpověď zní: prostředí pro čističku.

Je tragickou skutečností, že město Praha ani Středočeský kraj nemohou nalézt společné řešení takového společného problému. V diskusi se ukázalo, že vůbec není opodstatněný děs z pokut Evropské unie z titulu

nedodržení zřejmě anonymních slibů českého státu. Nemusí se chvátat.

V tomto duchu poslal Klub Za starou Prahu panu primátorovi Pavlu Bémovi dopis se žádostí, aby jeho úřad věnoval pozornost odvolání MČ Praha-Troja proti územnímu rozhodnutí a aby se on sám přičinil o kulturní řešení odkanalizování Prahy. Je správné zastat se aktivních odvážných občanů a pomáhat jim vyhrát v období, kdy se jimi volení politici nesoustředí na nic kloudného, než na politické tahanice.

Martin Krise

Zákres nové čističky na Císařském ostrově, pohled ke Stromovce.

DŮM U HYBERNŮ DIVADLEM

V loňském roce byla dokončena přestavba pražského domu U Hybernů, tedy bývalého kostela Neposkvrněného početí Panny Marie, na muzikálové divadlo Hybernia. Událost se tehdy dočkala několika oslavných projevů a novinových článků, které nadšeně vítaly návrat kdysi slavného výstavního domu do pražského kulturního života. Ve většině z nich nebyla zmíněna historie nebo kritické zhodnocení vleklé rekonstrukce. Nezaznělo tedy ani to, že se o ní už jednou dosti nahlas mluvilo, a to v roce 2000, kdy byla kvůli plánovanému divadlu zbořena pětina dochovaného barokního kostela. Noviny i politici mají bohužel krátkou paměť: zkusme si ji tedy alespoň zde trochu osvěžit.

Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie s klášteřem irských františkánů, F. a F. Hegerové, kolorovaná mědirytina, 1792, Muzeum hl. m. Prahy

Kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie při klášteře irských františkánů byl postaven v letech 1653–1659 Carlem Luragem a patřil mezi nejvýznamnější chrámy raně barokní Prahy. Jeho architektonické kvality podtrhovala i exponovaná urbanistická poloha na nároží proti Prašné bráně. V rámci josefinských reforem byl klášter roku 1775 zrušen a jeho budovy byly převedeny na vojenský erár. Roku 1793 kostel v dražbě koupil hrabě Sweeerts-Sporck, který v něm hodlal zřídit divadlo. K tomu však nedošlo a kostel byl posléze v letech 1811–1813 přestavěn na celnici. Interiér kostela byl pro potřeby úřadu utilitárně přepatrován, přičemž autorem plánů a tedy i nového honosného empírového průčelí byl nejspíše architekt Georg Fischer. Další zásadní změna přišla v letech 1938–1949, kdy byl kostel přestavěn na výstavní síň. Tehdy byla stržena klasicistní patra a toto dočasné uvolnění umožnilo v roce 1940 pořídit unikátní snímek celistvého barokního prostoru. Jako výstavní síň pak dům sloužil až do roku 1991, kdy byl jako zchátralý uzavřen.

Na konci devadesátých let započala rekonstrukce, která měla dům U Hybernů přeměnit na muzikálové

divadlo. Jeho velký sál počítal s obnovou původního barokního prostoru a projekt tak získal bez větších potíží stavební povolení. Během stavby byla však náhle podána žádost o změnu stavby před dokončením, která spočívala v demolici transeptu, vítězného oblouku a barokních kleneb nad těmito partiemi, což celkem představovalo zhruba pětinu dochovaného barokního kostela. Důvodem této změny bylo provaziště, bez kterého prý divadlo nemohlo vůbec fungovat. Již tehdy bylo zjevné, že navržený účel muzikálového divadla musel s provazištěm počítat, a že podání prvního „památkového“ projektu bylo těžko něčím jiným než chytrým marketingovým tahem. Přesto magistrátní památkový odbor demolici schválil a ta byla následně i provedena. Součástí povolené změny pak bylo i vybourání dřevěného krovu a jeho nahrazení železnou konstrukcí, která měla obsáhnout dvě patra kanceláří pro provoz divadla.

Krátce poté se práce z nedostatku prostředků zastavily. Rozestavěná budova pak několik let chátrala a opět se několikrát měnilo její zamýšlené využití, přičemž v úvahu připadlo zřízení hotelu nebo autosalonu. Nakonec se našel investor, který se vrátil k původnímu

Interiér bývalého kostela po odstranění vestavěných pater, pohled k presbytáři. Foto 1940

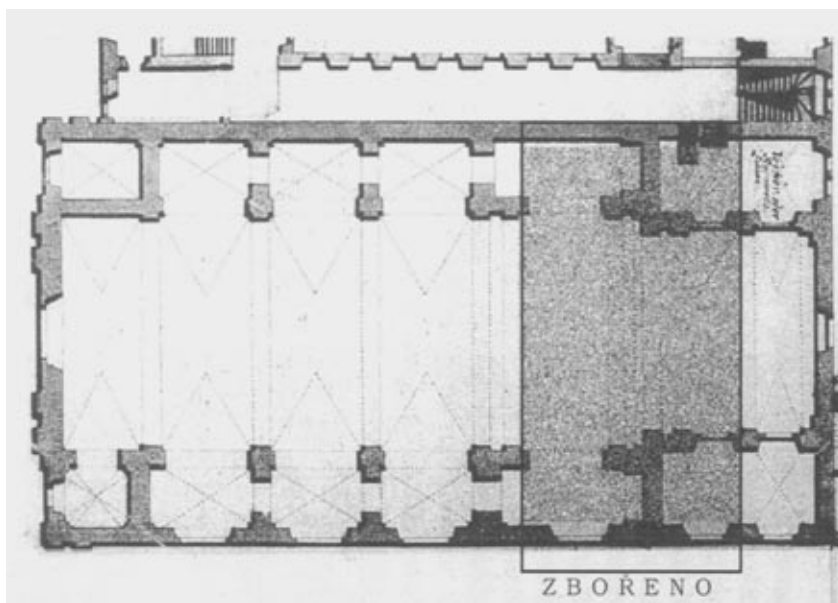

Interiér kostela po demolici transeptu a části závěru. Foto M. Patrný, 2000

projektu muzikálového divadla a v tomto duchu stavbu také dokončil. Opět se však dostal do ostrého sporu s památkovou péčí, jehož předmětem byl tentokrát vnější vzhled budovy a její celková kompozice. Záměrem investora bylo dát objektu „lákavější vzhled“ a učinit ho tak nápadnějším a soudobějším, což měl mimo jiné zaručit nový brusinkově červený nátěr fasády a pozlacení dórských sloupů při hlavním vstupu. Využit se měla i terasa nad hlavním průčelím, zpřístupněná nově dvojicí výtahů, jejichž třímetrové prosklené budky by doplnily kompozici průčelní fasády. Památkové péči se však tentokrát

podarilo svou pozici uhájit a fasáda získala jednotný ušlechtilý okrový nátěr. Terasa na střeše zřízena byla, avšak namísto výtahem je z posledního patra přístupná po krátkém schodišti.

Závěrečný souboj o barvu fasády je příznačným epilogem celého případu, ve kterém od počátku nejde ani tak o střet památkářů s architektem, jako spíše o úctu, nebo neúctu k architektuře jako takové. Před zahájením rekonstrukce bylo jasně řečeno, že je třeba respektovat barokní kostel i empírové průčelí. Obrovský prostor barokního chrámu přímo vybízel k rozumnému

Plán bývalého kostela s vyznačením partií zbořených v roce 2000.

využití, které by pouze muselo respektovat dochované historické konstrukce. Namísto toho Ministerstvo kultury pronajalo kostel firmě, která zde hodlala zřídit velké muzikálové divadlo. V tu chvíli byl podepsán nad Luragovým kostelem smrtelný ortel, neboť každému jen trochu zasvěcenému muselo být jasné, že takové divadlo se bez technického zázemí a provazistě neobejde. Mezihra s prvním „památkovým“ a druhým „reálným“ projektem jen ilustruje současný právní stav a zájem magistrátu na zachování památek. Druhé dějství případu se odehrálo v situaci, kdy byly hlavní demolice provedeny a nový architekt tak mohl vystupovat jako „zachránce“ stavby. Jeho návrhy na barevnou úpravu průčelí a stavby dvou výtahových kabin ale ukazují, že ani on nevybočil z ověřeného utilitárního přístupu, který se vše historické snaží přizpůsobit momentální potřebě. Rozumný argument památkářů, že jak „kamenná“ barva, tak plochá střecha bez výtahových budek a pestrých slunečníků jsou velmi podstatnou součástí architektonické hodnoty důstojného empírového průčelí, jím byl prezentován jako příklad jejich přílišné rigidity, které prý už příští generace nebude vůbec rozumět.

Domnívám se, že spíše než vizitkou rigidity památkářů je dům U Hybernů příkladem cynismu, se kterým se v některých komerčně zajímavých případech k historické architektuře přistupuje. Při přestavbě objektu na muzikálové divadlo byla zbořena podstatná část dochovaného raně barokního kostela, který předtím přežil josefínské reformy i účelové adaptace dvou staletí bez úhony. Jeho průčelí sice není brusinkově červené, ale okrové, a siluetu mu nenarušují třímetrové výtahové boudy, avšak vzhledem k okolnostem je to žalostné málo. Vlastníkem domu totiž bylo a je Ministerstvo kultury, tedy instituce, který by měla být nejlepší zárukou důstojného využití takto cenných staveb. Dům U Hybernů tak měl všechny předpoklady stát se zajímavou stavbou,

Průčelí domu U Hybernů na archívním snímku kolem roku 1910, Muzeum hl. m. Prahy

ve které se barokní interiér a empírové průčelí mohly invenčně spojit s důstojným využitím a kvalitní soudobou architekturou. Namísto toho jej však bohužel musíme zařadit spíše na jedno z čelných míst pomyslného pantheonu pražských památkových ztrát posledních let.

Richard Biegel

Průčelí domu U Hybernů – divadla Hybernia. Foto K. Bečková, leden 2007

DVĚ STANOVISKA KLUBU ZA STAROU PRAHU

V průběhu listopadu 2006 byla vydána Domácí radou Klubu Za starou Prahu dvě stanoviska, která uvádíme v doslovném znění v následujícím textu.

Stanovisko k výstavbě náplavky s pěší promenádou kolem Hergetovy cihelny

Domácí rada Klubu Za starou Prahu se seznámila s investičním záměrem Odboru městského investora Magistrátu hlav. města Prahy vybudovat v rámci protipovodňových opatření v Praze na Malé Straně podél břehu mezi Karlovým mostem a budovou čp. 111-III dlážděnou pěší cestu v šíři 1,8–2 m. Tento záměr byl nyní již potřetí předložen k vyjádření na pražské pracoviště Národního památkového ústavu. V obou předchozích případech byl však již ústavem odmítnut. K zápornému názoru se plně připojujeme, a to zejména z těchto důvodů:

1. Břeh, o který se jedná, je jediným neregulovaným úsekem ve středu města. Tato hodnota uchráněná zázrakem před výstavbou vysokých nábrežních zdí v 19. a počátkem 20. století a střežená nemalým úsilím našich předchůdců v Klubu a poté i kolegů ve státní památkové péči organicky patří k vizuálnímu obrazu pražského panoramatu. Jakákoliv dlážděná či kamenem obložená stavba, která tento úsek břehu opticky propojí, danou hodnotu přirozeně historicky formovaného břehu pohledově naruší.

2. Nesouhlasíme s dalšími stavebními zásahy do vzhledu malostranského břehu mezi Karlovým a Mánesovým mostem i proto, že již nyní svým předimenzovaným turistickým ruchem v souvislosti s provozem restauračně-obchodních objektů Kampa park a Hergetova cihelna budí nepříjemné zdání zábavního parku předměstské úrovně, jehož kolorit adekvátně tomuto

hodnocení dotvářejí atrakce typu vyhlídkového balónu či průjezd Pražskými Benátkami na motorovém člunu. Současné zacházení s touto částí malostranského břehu, který v minulosti byl a dosud by mohl být velmi půvabným koutem staré Prahy, považujeme za nedůstojnou vulgarizaci a komerční zneužití.

3. Nechápeme, proč je tato pěší cesta – promenáda – podél břehu vydávána za součást protipovodňových opatření, když je její technický význam pro ochranu Malé Strany před povodní evidentně nulový.

4. Nechápeme, proč je město ochotno záměr nejen prosazovat, ale dokonce i financovat, když jediným smysluplným vysvětlením jeho realizace je přivedení zákazníků do restaurací podél břehu novou cestou.

Protože mimořádné hodnoty Prahy jako světově proslulého historického města by bylo velmi neetické jakkoliv modifikovat ve prospěch privátních komerčně-obchodních zájmů, žádáme všechny odpovědné orgány a zejména Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu MHMP, který bude o záměru z památkového hlediska v nejbližší době rozhodovat, aby respektovaly výše uvedené argumenty a sporný návrh bez váhání zamítly.

Praha, 6. listopadu 2006

(V denním tisku reagoval příslušný úředník magistrátu na toto stanovisko sdělením, že výstavba promenády bude levnější, než úprava břehu do původní podoby. Závazné rozhodnutí nebylo vydáno.)

Stanovisko k zapsání obchodního domu Tesco/Máj do seznamu kulturních památek

Klub Za starou Prahu pokládá obchodní dům Tesco/Máj na Národní třídě v Praze za velmi hodnotné architektonické dílo, které se už stalo součástí historie české architektury 20. století, a získalo tak nárok na ochranu státní památkové péče.

Zastáváme názor, že vytýkat stavbě po třiceti letech určitá pochybení v ohledu k historickému stavebnímu kontextu je nyní již zcela bezpředmětné. Jednoznačně se přikláníme k hledisku, že v současnosti by prioritou hodnocení měla být výhradně kvalita architektury, která je v tomto případě nesporná.

Daleko více než jiné české stavby ze sedmdesátých let 20. století Máj udržel krok s dobovými architektonickými tendencemi v západním světě a v některých ohledech tyto tendence předběhl. Tomu odpovídá i mimořádný ohlas této pražské stavby v zahraničních publikacích o soudobé architektuře. Námitky, že jde o stavbu pro památkovou ochranu příliš mladou, vyvrací fakt, že věž na Ještědu – národní kulturní památka, která bude aspirovat na statut památky UNESCO –, byla dokončena pouhé dva roky před dokončením Máje a že v Praze byla právem prohlášena za památku stavba ještě mladší – bývalý dům ČKD na Můstku.

Pokládáme za nepřijatelné, aby se při rozhodování o památkovém statutu Máje či jakéhokoliv jiného hod-

notného objektu, braly v úvahu pouze ekonomické zájmy jeho dnešního vlastníka. Přestože chápeme, že provoz komerčně využívaných památek nesmí být pro jejich vlastníky nevýhodný, jsme přesvědčeni, že dobrá vůle na obou stranách, tedy jak u vlastníka, tak u garanta státní památkové péče, dokáže najít oboustranně přijatelné řešení, které ekonomické a památkové hledisko nebude stavět proti sobě do konfrontační pozice, ale dokáže naopak umocnit jedno druhým.

Rozumíme tomu, že část spíše negativního ohlasu vůči zapsání budovy Máje do seznamu památek, vycházející z laické a částečně i odborné veřejnosti, je výrazně ovlivněna prostým a často jen podvědomě citěným významem slova památka, jako čehosi, co již musí mnoho „pamatovat“ a být tudíž pamětihodné. Mladá stavba, již velká část veřejnosti viděla dokonce vznikat, jakoby hodnoty a vážnosti takto chápané památky mohla dosáhnout až po mnoha desítkách let. Domníváme se však, že jde jen o významové nedorozumění. Stavba, která byla objektivně uznána kvalitním architektonickým dílem a nepostradatelnou součástí kulturního dědictví si státní ochranu zaslouží, ať ji budeme nazývat ochranou památkovou, jak jsme dosud zvyklí, či jinak.

Praha, 14. listopadu 2006

(Jak je pravděpodobně všeobecně známo, Ministerstvo kultury ČR budovu obchodního domu Tesco/Máj za kulturní památku již prohlásilo.)

-kb-

PAMÁTKOVÁ PÉČE V ATELIÉRU

Čtrnáctideník současného výtvarného umění *ATELIÉR* vydal monotematické číslo na téma památková péče a její stav (č. 23 vyšlo 23. 11. 2006).

Toto číslo časopisu do jisté míry uzavírá divoký památkový rok 2006, který započal v prosinci roku předchozího. Tehdy došlo k nedovednému vlomení tehdejšího ministra do systému památkové péče, které vyvrcholilo zpackaným konkursem na místo generálního ředitele. Na tuto židli byl pak exponován muž, kterého postupně odborné kruhy památkové péče odmítly a který v NPÚ působil skutečně kuriózním dojmem. V povolebním prostředí byl pak odvolán a nahrazen. Celý děj není dosud ukončen.

V diskusích, jak má památková péče fungovat, se v průběhu roku 2006 objevilo dosti názorů, nejvíce byla asi struna napjata mezi komorou architektů a památkářskou veřejností. Rozhořel se rovněž boj o správu hradů a zámků, popřípadě o jejich převedení z majetku státu na kraje. Tento zápas s koncem roku při nevyjasněné povolební situaci sice pohasl, nicméně lze očekávat jeho opětné vzplanutí, neboť ony hrady a zámky zůstávají jedním z chutných soust dosud majetkově neposunutých.

Vydání monotematického čísla časopisu *Ateliér* je nepochybně chvályhodné. Poměrně široký záběr příspěvků ukazuje, že téma je velmi živé. V následujícím textu se pokusím o určité shrnutí a zdůraznění toho, co jako čtenáře zaujalo.

Stále stejné problémy státní památkové péče /Michal Novotný/

Autor článku se snaží najít oporu autority památkové péče, kterou vidí v legislativě; říká, že v současné době nehrozí velké památkové katastrofy jako zničení města Mostu, ale situaci nevidí přehnaně růžově. Památkový zákon z roku 1987 neztrácuje a dále pak hovoří o dualitě památkové péče – složka poznávací a složka výkonná, tedy o tom, co se lidovým jazykem nazývá dvojkoľejností. Realisticky rovněž konstatuje, že změna organizační struktury státní památkové péče nemusí být vždy cestou k lepšímu, a přimlouvá se za určitou míru její nezávislosti, aby se nestala loutkou v rukou politiků.

Památková péče ve víru událostí posledních měsíců /Květa Křížová/

Príspevek hodnotí vzniklou situaci a vyzdvihuje zájem o problém i mimo NPÚ. Přirovnává činy a tlaky vzniklé po politické výměně generálního ředitele NPÚ v lednu 2006 k dobám 70. a 80. let 20. století, kdy byly památky ohroženy rekategorizací a vyřazováním. Autorka nazírá na památkovou péči jako na mnohooborovou činnost a zdůrazňuje křehkost památkových objektů, která musí být při novodobých úpravách a změnách účelů respektována. Jako příklad uvádí zámek Veltrusy a snahu o jeho komerčnější využití hotelovým provozem.

Movité kulturní dědictví a jeho ochrana bez předsudků a mýtů /Pavel Jirásek/

Stat' je věnována ochraně památek z hlediska jejich zachování a dlouhodobé bezpečnosti. Správně ukazuje na dvě extrémní cesty, první konzervační, bez přístupu veřejnosti, a druhou s maximem otevření veřejnosti i za cenu znehodnocení památky. Zajímavá je i úvaha o bezpečnosti a bezpečnostním systému památky. V závěru se záslužně připomíná, že péče o svěřený majetek není jen záležitostí právního vztahu, ale i morálním závazkem.

Vzkřísit, nebo dorazit? /Kateřina Bečková/

Stručný úvod článku hodnotí dobu uplynulého roku a konstatuje, že i poměrně krátký časový úsek, kdy v oboru působí „nekompetentní blouznivec“, vyvolá dlouhodobé účinky, které jsou popsány dosti ostrými slovy jako marasmus, rozklad vůle, ztráta motivace a očividná lhostejnost. Dále je pak pojednáno o podstatě památkové péče a její nutnosti. Konstatuje se, že památková péče musí svoji existenci stále znovu obhajovat jak před veřejností, tak sama před sebou. Rovněž vývoj názorů uvnitř památkové péče není a asi nemůže být nikdy ukončený, a tak mnohé otázky nelze exaktně a definitivně rozhodnout. Příspěvek je uzavřen nadějí, že památkovou péči stále potřebujeme a její úloha nebyla zdaleka vyčerpana.

Památková péče – k ideálu daleko /Petr Štoncner/

Jako pracovník NPÚ si autor sebekriticky přiznává, že památková péče si může za řadu komplikací sama, a to svým defenzivním přístupem a neřešením vnitřních problémů. Dále je vyslovena otázka, kdo vlastně představuje památkovou péči, zda úředníci na různé úrovni, zda pracovníci památkových ústavů či kasteláni, nebo ministerští pracovníci. Za logické centrum pokládá Národní památkový ústav, který je však spíše provozovatelem a správcem památkových objektů než odbornou organizací. Obě složky pak pokládá za nevyrovnané a přimlouvá se za jejich emancipaci.

Neduhy a náprava památkové péče /Jan Sapák/

V krátkém příspěvku autor navrhuje redukci počtu památek, která by podle něj zajistila lepší péči o ty vybrané, dále pak oživuje mýru kategorizace a přimlouvá se za jednoznačné označení památek významných v konečném počtu. Má rovněž dojem, že pokud budeme chránit všechno, neochráníme nic.

Zásadní změny v památkové péči /Richard Biegel/

Autor popisuje uplynulé měsíce a konstatuje, že změna na ředitelském místě přišla ještě včas. Asi nejzajímavějším motivem příspěvku je názor, že NPÚ by měl být nezávislou institucí, která by měla zaměstnance lépe platit, než je tomu doposud. Ani zájem o památky a vztah k nim nemohou vyrovnat nedobré platové podmínky v NPÚ. Pro zlepšení celého oboru musí být zvýšen počet terénních pracovníků a zajištěna jejich vhodná kvalifikace. Pisatel pak vidí památkovou péči jako obor, kde je nutno výchozí kvalifikaci dále rozvíjet a obohacovat novými poznatky. Rovněž vztah památkové péče k veřejnosti je nutno změnit, odstranit neschopnost vysvětlit sebe samu a udržet dialog i tam, kde není možná prvoplánová shoda.

Památkář versus architekt, instituce versus jednotlivec /Petr Štoncner/

Autor se snaží najít příčinu napětí mezi památkářem a architektem. Popisuje jejich vývoj a vzdělání a správně hledá jednu z příčin v tom, že architekt je ze své podstaty vždy jednotlivcem a památkář naopak vždy součástí instituce, která chrání veřejný zájem. To, že si strany vzájemně předhazují nevzdělanost a nekompetenci, je již jakýmsi folklórem. V závěru se objevuje naděje, že spolupráce je možná a že nelze negativně generalizovat, ale naopak, že mnohdy je přece jen možné dojít k oboustranně schůdným kompromisům či sjednocení názorů.

Smysl, potřeba a funkce dokumentace restaurátorského zásahu /Milan Togner/

V příspěvku je popsán vývoj názoru na náležitosti restaurátorské dokumentace a je připomínán pokus o vytvoření závazného systému, který však autor dnes pokládá v našich podmínkách za takřka zaniklý na rozdíl od jiných zemí. Restaurátorskou dokumentaci považuje za právoplatný doklad, který zavazuje k dalším úkonům na památce. Je i dokladem správnosti a vhodnosti použitých metod.

Současná architektura versus památková péče?/Vladimír Czumalo/

V optimistickém úvodu se hovoří o zvýšeném zájmu o památky, jejich kvalitnější údržbě, růstu informací a poznatků, nárůstu kulturní turistiky. V dalších rádcích je však již popsán trend pozvolného a téměř neuvědomělého přetváření památek naší dobou, kdy pod vlivem kumulativního účinku komerčních a soudobých doplňků mohou časem původní historické prvky působit cizoz-

rodě. V soudobé společnosti pak autor shledává absenci její vlastní architektury – stavění na věčnost –, na rozdíl od stavění pro momentální zisk. Pak ovšem zákonitě památková péče, redukováná na pouhou povolovací praxi, je s architekturou ve střetu. Je to ovšem nedorozumění, protože polem současného střetu není zóna vzájemného styku památkové péče a architektury, ale zóna jejich styku se státem. Pokud se architektura a památková péče potkávají jen ve formě regulace a represe, není to jejich chyba, ale porucha společnosti.

O nejmladších památkách/ Rostislav Švácha/

V úvodu textu je potvrzována skutečnost, že staré stavby většina lidí pokládá za hodnotné a vzácné jaksi automaticky. Stavby z dob první poloviny 20. století jsou sice již přijímány jako památky, nicméně jejich ohrožení je větší než u staveb starších. Autor pesimisticky předpokládá jejich další znehodnocování výměnou technických detailů, které však částečně vyplývá z materiálové podstaty prvků s menší životností. Dalším problémem jsou stavby realizované v posledních několika desetiletích let. Negativní přístup je mnohdy ovlivněn i tím, že kvůli nim byly sneseny stavby jiné, nebo se ke svým starším sousedům chovají agresivně. Zachovalost historické architektury

v našich zemích je pozitivní skutečností, nicméně bezradnost ve vztahu ke stavbám z druhé poloviny 20. století zatím přetrvává, a to jak v kruzích odborných, tak i ve vnímání laiků. Památkové ztráty, které lze zaznamenat u těchto staveb za posledních dvacet let, jsou značné a musíme konstatovat, že některé stavební typy a konstrukce již zcela zanikly. Na příkladech objektů, jako jsou obchodní domy Ještěd v Liberci a Máj v Praze, restaurační pavilon EXPO 58 či budovy se závěsovými stěnami, je tento problém dobře patrný.

Jiné užítí, jiné světy/ Benjamin Fragner/

Autor se více než dvacet let zabývá industriálními objekty a jeho článek patří v tomto souboru mezi nejobsáhlejší. Popisuje historii vzniku zájmu o průmyslové stavby, který u nás nastoupil později než v západní Evropě. Tam totiž nastal tento jev již v sedmdesátých letech 20. století. Pozornost je věnována mapování industriální architektury, kterou u nás již delší čas provádí Výzkumné centrum průmyslového dědictví při ČVUT a činí tak s nesmírnou trpělivostí a solidním vědeckým přístupem. Od dob, kdy byl zájem o technické památky a průmyslové dědictví spíše koníčkem několika nadšenců soustředěných kolem časopisu Technický a designový

poznání industriálních staveb již skutečně na odborné úrovni. Rovněž zájem o konverzi těchto staveb je vyšší, nicméně asi nejsou využity všechny možnosti, zejména u větších objektů a celků. Přínosem je dle autora článku i to, že část objektů se věnuje kulturnímu využití a ne jen striktně komerčním účelům.

Kouzlo starých továren aneb Pět příběhů a zkušeností z průzkumu pražské industriální architektury / Zdeněk Lukeš /

Na pěti příkladech z pražského prostředí ukazuje autor osudy průmyslových staveb. U Ringhofferových závodů na Smíchově nedošlo ani k výpůjčce zlomků pro novou výstavbu. Továrna Breitfeld-Daněk v Karlíně měla trochu lepší osud a některé její části byly zapojeny do nových areálů, malá část byla zajímavě přestavěna na byty. Okolí Rokytky ve Vysočanech je popisováno spíše básničky jako území s nadějí pro budoucnost, je však otázka, bude-li jaká. Nad areálem Holešovické elektrárny je zlomena hůl s tím, že investor ztratil zájem a osud areálu je nejasný. Případ pátý se váže k budovám na Smíchově, kde se rýsuje vytvoření paláce Křížák a věc by mohla mít dobrý konec. Příspěvek je věnován spíše tématu nových využití historických industriálních budov, kdy památkové hledisko je druhořadé a podstatou jevu je zachování konstrukcí a budov, které jsou pro investora zajímavé, nejde tedy o památkovou péči v plném slova smyslu.

Křesťan a péče o památky / Martin Horáček /

Toto téma je velice neotřelé, přestože nejvíce památek bylo vyprodukováno jako předměty a stavby náboženské. Téma památkové péče v církevním prostředí není dosud bráno jako samostatná kategorie, a nakonec ani autor to nijak nepožaduje, jak v druhé části článku uvádí ve větách o vztahu církve a státu. Úvaha o křesťanské prosto-

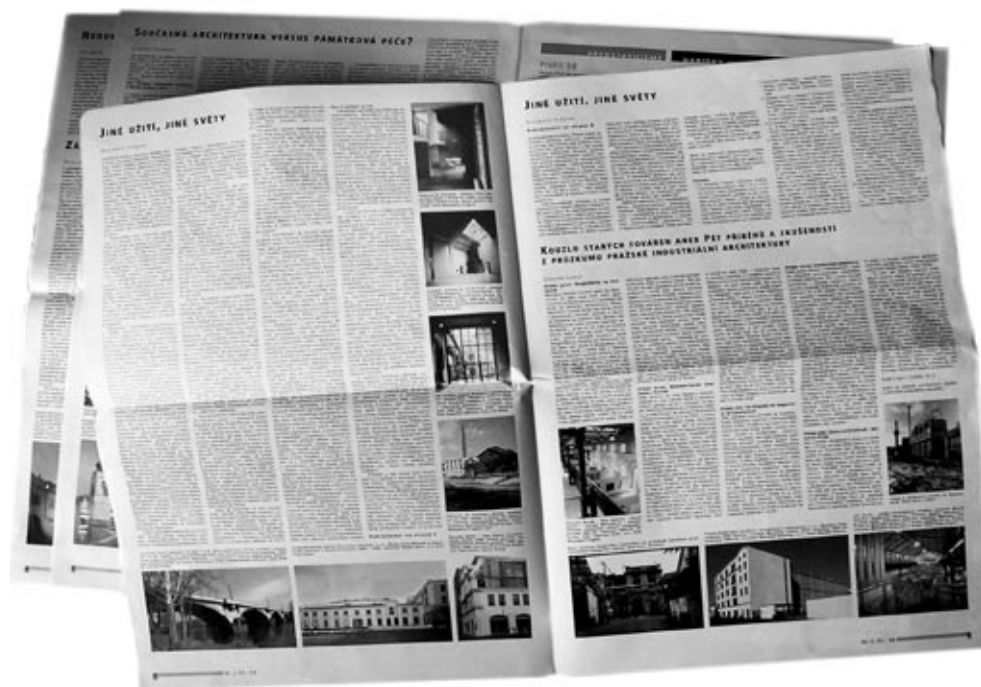
tě kolidující s velkými výtvarnými díly minulosti, úvaha o reformách v církvi, obrazoborectví, a naopak o zálibě v ikonách v církvi východní, je ukončena správným tvrzením, že optimální je zachovat maximum památek a děl v původním prostředí a sloužících původnímu účelu. Jako červená niť se článkem vine i otázka finanční, jak v případě chudých farností, které nejsou schopny památky udržovat a obnovovat, tak v souvislostech s nevyrovnáním majetkových závazků k církvi. Určitou absurditu stavu ukazuje snaha vychovat katolické kněží k poznání památkových hodnot, vytváření úřadů diecézních konzervátorů, kteří pak mají přesvědčit členy církve o zachování hodnot. Příspěvek by mohl být dobrým základem pro další úvahy a možná i činy, jde o téma, které je důležité nejen v malých sídlech, ale i v samém srdci státu, jak ukazuje dosud doznívající strkanice o katedrálu sv. Víta v Praze.

Ochrana památek v Rakousku a ochrana obrazu města Vídně / Miloš Kruml /

Pro tento příspěvek si dovoluji říci repliku, že nejlepší přichází na konec, a když ne nejlepší tak asi v tomto čísle Ateliéru nejzajímavější. Obsah článku a množství fakt velmi srozumitelně vysvětlených mi připadají mimořádně zajímavé, avšak nelze jej jednoduše interpretovat v krátkém resumé. Zájemcům o podrobnou informaci o situaci v památkovém dění u našich rakouských sousedů tedy vřele doporučuji přečíst si text v nezkrácené verzi.

V závěru nad zdařilým sešitem monotematického čísla časopisu ATELIER lze konstatovat, že pro Klub Za starou Prahu je dobrou vizitkou i skutečnost, že tři z příspěvků napsali členové Domácí rady Klubu a nejsou to příspěvky formální.

Václav Jandáček

Pro zájemce je celé číslo časopisu Atelier k dispozici ve formátu pdf na internetu:
<http://www.npu.cz/pp/dokum/prevzate/prevz07/>

MASARYKOVO NÁDRAŽÍ – NÁHLED DO HISTORIE

První pražské nádraží (dnes opět Masarykovo) slouží 161 let dopravě jako významný železniční uzel bez větších změn v původní podobě.

Nádraží Státní dráhy od Havlíčkovy ulice těsně po dokončení. Litografie z roku 1845. Muzeum hl. m. Prahy

Po technické stránce je nádraží samostatným dílem prozíravého projektanta Ing. Jana Pernera, který už jako mladý absolvent pražské techniky získal velké zkušenosti při stavbě první ruské železnice spojující Petrohrad s Carským Selem pod vedením syna svého profesora Ing. Františka Gerstnera. Později, už ve státní službě spolupracoval s italskými inženýry na projekci a stavbě vlakového spojení mezi Břeclaví a Olomoucí. Další trať mezi Olomoucí a Prahou Perner projektoval a stavěl jako vrchní inženýr ve svých sedmadvaceti letech. Současně pracoval na projektu prodloužení vlakového spojení do Podmokel, sledujícího z velké části tok Vltavy a Labe. Přemostění Vltavy mezi Holešovicemi a Karlínem vysokým viaduktem v délce 1110 m, s jehož stavbou se začalo již v roce 1843, bohužel přerušilo tragické zranění, které Perner utrpěl při projíždění Choceňským tunelem a kterému druhý den podlehl. Stavbu dokončil stejně schopný Ing. Negrelli.

Originální koncepce samotného nádraží rozdělením příjezdového prostoru pro cestující uvnitř hradeb a venkovní technické části za hradbami, kde se stýkaly obě trati z Olomouce a Drážďan, s odstavným kolejištěm, sklady a výtopnou se za půldruhého století nezměnilo. Jen hradby, v nichž byly původně proraženy pro koleje speciální, na noc uzavírané brány, zmizely. Nádraží vyhovuje cestujícím přímou návazností na městskou hromadnou dopravu a dostupností samotného centra.

Perner, uvědomělý vlastenec, se stýkal s předními osobnostmi pražského kulturního života, s Havlíčkem a Palackým, a má nemalou zásluhu za upevnění sounáležitosti mezi Čechy a Moravany záměrně rozdělovanými Vidní na dvě samostatné národnosti. Rychlé a časté

spojení obou historických zemí moderní technikou podporovalo historické dílo Palackého Dějin národa českého v Čechách a v Moravě.

Architektonické ztvárnění nádražních objektů provedl Pernerův krajan Ing. Jan Nevole v rekordním čase několika měsíců v roce 1845 a již 20. srpna téhož roku přijel do Prahy první vlak z Olomouce se slavnostně vyzdobenou lokomotivou nazvanou Čechy. Odjezdovou budovu situoval Nevole v prodloužení uliční čáry Hyberské ulice. Dvoupatrový objekt se dvěma čtyřbokými věžičkami a bicími hodinami si zachoval původní památku – císařský salonek s novorenesančním trámovým stropem a honosným krbem, na kterém stojí busta Ing. Pernera. Salonek má i zvláštní vchod na první nástupiště.

Příjezdová budova, rovněž dvoupatrová, je obrácena do ulice Jezdecké (nyní Havlíčkovy). Původní arkádové křídlo spojující příjezdovou budovu s restauračním přízemním pavilonem vyplňujícím nároží obou ulic bylo zbořeno při dostavbě o několik desetiletí později. Restauraci pavilon byl zvýšen o dvě patra a spojen koridorem s odjezdovou budovou. Současně byla mezi stávající objekty vložena vysoká prosklená dvorana na štíhlých litinových sloupech kryjících i část kolejiště. Dostavbu provedl Ing. Antonín Jüngling, kterému se omylem připisuje autorství i původních staveb.

Koncem druhé světové války došlo k malému poškození některých budov. Provedená oprava narušila vzhled objektů postavených ve slohu pozdního empíru.

Pro Prahu je nádraží významnou kulturní technickou památkou tvořící nedílnou součást městské památkové rezervace prohlášené za součást Světového kulturního dědictví UNESCO. Při současné renesanci železniční

dopravy, která po rekonstrukci tratí pro vyšší rychlost a současné modernizaci vlakových souprav může v blízké budoucnosti konkurovat i letecké dopravě a dálkovým autobusovým spojům, význam nádraží a jeho umístění v centru Prahy ještě vzrůstá.

Stále se zvyšující počet motorových vozidel zahlcuje příjezdové komunikace a zpomaluje jejich pohyb v ulicích s přemírou světelných křižovatek a naprostou nemožností zaparkování. Inovace železniční dopravy vyžaduje i nezbytnou modernizaci nádražních prostor až příliš zneužívaných k podnikání na úrovni stánkového prodeje, zřizováním heren a barů pochybné kvality, kam se uchylují bezdomovci a kriminální živly obtěžu-

jící cestující i občany v blízkém okolí. Moderní nádraží musí sloužit výhradně svému účelu. Musí nabídnout kulturnější prostředí především svým uživatelům – cestujícím.

Kdo má zájem na likvidaci nejstaršího pražského nádraží? Po druhé světové válce to byly megalomanské představy politiků, plánovačů pětiletok, usilujících postavit si pomník velkorysým náměstím Budovatelů. V současnosti za likvidačními úmysly stojí nepochybně kapitálově silní developéři, usilující o zhodnocení lukrativně položených pozemků. Věřme, že v tomto případě nebudou úspěšní.

Zdeněk Dušek

Nádraží Státní dráhy z Hybernské ulice, vpravo odjezdová budova.

Litografie F. X. Sandmanna z roku 1850.

Muzeum hl. m. Prahy

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY V PRAZE PREZENTOVANÉ NA MÍSTĚ (IN SITU)

I. ČÁST

ÚVOD – PRAŽSKÝ HRAD

Hlavní město Praha se svojí Pražskou památkovou rezervací nabízí obyvatelům a návštěvníkům k obdivu množství jedinečných památek a uměleckých děl. Skupinou pamětihodností stojících (v mnoha případech zcela neoprávněně) tak trochu v opomenutí, stranou zájmu a obdivu širší veřejnosti, jsou archeologické nálezy (nejčastěji torzální architektura) prezentované na místě – in situ. Napravme toto opomenutí a pojďme se na ně podívat.

Od počátku 2. poloviny 20. století ¹⁾ až doposud probíhají a budou probíhat na území Hlavního města Prahy zemní práce značného rozsahu, znamenající také odstraňování tisíců kubických metrů historických terénů obsahujících nemovitě a movitě archeologické nálezy. Tyto nálezy představují jak pro počátky Prahy, tak i pro další období její existence paralelně dokumentované písemnými prameny nenahraditelný zdroj informací. Jedním z častých, téměř pravidelných nálezů je i torzální architektura.

Pod pojmem „torzální architektura objevená během archeologického výzkumu“ se rozumějí pozůstatky nebo části profánních, světských či sakrálních, církevních staveb, případně pozůstatky nebo části větších urbanistických souborů, jež se obvykle dochovaly v ruinózním stavu, uložené převážně pod úrovní dnešního terénu. Patří sem také pozůstatky nejčastěji přízemních místností románských domů Starého Města, jež se v mnoha případech staly součástí mladší zástavby. Ta je z části využila jako sklepní prostory (např. přízemí románského domu – dnes součást gotického Domu kazatelů u Betlémské kaple, přízemí románského domu v objektu čp. 156/1 v Husově ulici, v němž je umístěno České muzeum umění a mnohé další), v ostatních případech je až na nepatrné zbytky (např. dům čp. 480 na Staroměstském náměstí, dnes Komerční banka) či zcela nahradila, naposledy během rozsáhlých asanací Starého Města na přelomu 19. a 20. století (např. románské domy nahrazené budovami Nové radnice na náměstí F. Kafky a Mariánském náměstí a další).²⁾ Do kategorie „torzální architektura“ patří také zříceniny hradů, zámků, tvrzí, klášterů a kostelů rozestavěné nejčastěji v krajině, mimo intravilány měst, městeček a obcí. Tyto, až na dvě výjimky (zřícenina Nového Hradu u Kunratic a Vyšehradu), stojí mimo rámec našeho příspěvku.

Torzální architektura je zkoumána, dokumentována a poznávána jak nedestruktivními metodami archeologického a stavebně-historického průzkumu, tak, a to podstatně častěji, destruktivními metodami archeologického výzkumu. Torzální architektura odkrývaná během archeologického výzkumu je typická svojí heterogenitou. Ta je obvykle způsobena dostavbami a přestavbami objektu, souborů objektů, jehož je torzem, ale především opakovanými asanacemi a výstavbami, jež vstupovaly do torz starších objektů a různě je formovaly, upravovaly, doplňovaly a nahrazovaly. Dalším znakem torzální architektury je různá míra destrukce, která často ztěžuje a komplikuje poznání vzhledu objevených staveb a jejich původních funkcí.

Jaké jsou možnosti zacházení s torzy starších staveb, pokud dojde k jejich odkrytí během archeologického výzkumu? Ideálním řešením je po komplexní dokumentaci provést základní stabilizaci a konzervaci odkrytého torza a pak jeho zasypání, aby tak chráněné ideálně geotextilií a zemním zásypem, nacházejíce se tedy v přibližně tom samém prostředí, v němž bylo v době před svým odkrytím, mohlo dlouhodobě přetrvávat na svém místě, i jako potencionální exponát určený budoucím, vzdáleným generacím prezentování a zpřístupnění (např. základy kostelů sv. Filipa a Jakuba odkryté v roce 1956 na Arbesově náměstí a další stejného zasvěcení v letech 1948–1949 na Betlémském náměstí, jehož plocha je z větší části vyvýšena a ohraničena patníky, chráníc tak nejenom základy kostela, ale i hřbitov Betlémské kaple a rovněž pod zemí dochované zbytky zvonice z roku 1752, dále základy kostela sv. Linharta v Linhartské ulici odkryté v roce 1909 a znovu v letech 1995–1996, nebo základy staveb odkrytých na Jiřském náměstí Pražského hradu /spojovací chodba, tzv. via longa spojující baziliku sv. Jiří a románskou baziliku sv. Víta, Václava a Vojtěcha, v roce 1541 zaniklá zvonice kostela Všech svatých, domy zbrojního písaře/ a jiné).

Další možností zacházení s odhalenou torzální architekturou je její prezentace a případné zpřístupnění po tom, co dojde k jejímu odkryvu a následující komplexní dokumentaci, stabilizaci a konzervaci. Tyto prezentace si v následujících částech příspěvku postupně přiblížíme.

Poslední možností zacházení s odhalenou torzální architekturou, jež je krajní a z hlediska péče o archeologické dědictví zcela nepřipustná, i když častá, je její částečné nebo častěji úplné odstranění a nahrazení navrhovanou novostavbou, zpravidla podzemními garážemi budovanými samostatně, nebo jako součástí novostaveb obytných domů, úřadů a obchodních komplexů (např. torzální architektura na místě obchodního domu Kotva (1971) a sousedního Burzovního paláce (1992), torzální architektura v prostoru nádvoří kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky (2003–2006), části suterénu domu říšského místokancléře Jakuba Kurze ze Senftenavy na Hradčanech (1901 /silnice/, 1930 /novostavba školy/), objekt zcela unikátních pozdně středověkých lázní v Lannově ulici (2006) a žel mnohé další).

Pokud se přistupuje k prezentaci torzální architektury na místě, jsou předmětem úpravy architektonická torza vyžadující zvláštní přístup ke své ochraně a zabezpečení. Součástí vhodně zvolené metody zpřístupnění torzální architektury by mělo být respektování hierarchie hodnot

a využívání takových technických postupů v rámci projektové a vlastní realizace obnovy, jež by prezentovanou památku chránily a současně by umožnily její patřičné funkční využití, ideálně bez výraznějších zásahů do její autenticity a umělecko-historických a kulturních hodnot. Ve všech případech je potřebné najít správnou a úměrnou míru zásahu, v rámci kterého není jedinou úlohou zajistit zpomalení rozpadu památky, ale i prezentovat ji jako jedinečný fenomén v širším kontextu.

Podle rozsahu prezentované torzální architektury můžeme jednotlivé prezentace, podle jejich velikosti, rozčlenit do tří skupin. Rozeznávají se:

a) Lokální, nebo bodové prezentace, kdy je zachován a zpřístupňován jeden objekt, dům (např. přízemí jednoho z mnoha románských domů Starého Města, jmenujme dům čp. 24 na náměstí F. Kafky, využitý v 16. století jako studentský karcer), kostel (např. dochované části kostela sv. Vavřínce v interiéru kostela sv. Anny), kaple (kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí), hrob (kostrový hrob v lapidáriu Betlémské kaple; kostrové hroby kolem krypty Břevnovského kláštera, nebo v interiéru rotundy v kostele sv. Pankráce v Nuslích), studna (např. studna v objektu základní školy v Josefské ulici), jímka, latrínová šachta (latrínové šachty jako součást románských domů čp. 16/I na náměstí F. Kafky a na náměstí Republiky), technické zařízení (např. části soukromého pivovaru v domě U Zlatého anděla v Celetné ulici), pec (kovolitecké pece sloužící ke zpracování barevných kovů v lapidáriu Betlémské kaple), hypokaustum (hypokaustum v knižecích sálech Starého královského paláce na Hradě), nebo jejich části, bez dalších dostaveb.

b) Liniové prezentace, kdy jsou veřejnosti zpřístupněny pásy opevnění, hradeb, příkopu a valů (např. úseky románského opevnění Pražského hradu), také konstrukce mostů (např. torza Juditina mostu), zadláždění veřejných prostranství (např. torza dlažby dnes v interiéru Betlémské kaple), rovněž části odkryté kanalizace, žlabů a stok v plném nebo částečném rozsahu.

c) Plošné prezentace, kdy jsou zpřístupňovány větší urbanistické soubory, v plném rozsahu (např. pozůstatky církevních a světských staveb z kamene a ze dřeva pod III. nádvořím Hradu).

Podle rozsahu zásahů do prezentované torzální architektury vyvolaných přípravou jejího zpřístupnění, jež by měly zastavit nebo alespoň zpomalit její rozpad a zároveň ji prezentovat jako kulturní fenomén v širším kontextu, se rozlišuje:

a) Prezentace stabilizovaného a konzervovaného torza v nálezovém stavu (např. základy rotundy sv. Václava v objektu Profesního domu na Malostranském náměstí, základy starších kostelů a rotund pod kostely sv. Prokopa v Nuslích a Stěti sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech, a další).

b) Prezentace torza s částečnou rekonstrukcí se zachováním charakteru ruiny (např. presbytář kaple Máří Magdalény u kláštera dominikánek na Malé Straně, nadzemní zdivo kostela Panny Marie na Pražském hradě, předrománská krypta odkrytá pod presbytářem kostela sv. Markéty v Břevnově a další).

c) Prezentace úplné rekonstrukce torza, slohové nebo

náznačkové (v Praze se objevující jen minimálně, např. částečná prezentace rajskeho dvora kláštera minoritů u kláštera sv. Anežky České v Praze nebo zpřístupnění připravované části románského paláce a dalších románských objektů v budově bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky/?/).

Pokud se přistupuje k prezentaci torzální architektury objevené v průběhu archeologického výzkumu na místě, nabízí se hned několik způsobů, jak tento nález přiblížit širší odborné i laické veřejnosti. Každá prezentace by měla být „zcela automaticky“ doplněna informační tabulí alespoň s krátkou historií zpřístupněné památky (např. kamenná tabule s historií můstku prezentovaného ve stanici metra Můstek, kamenná tabule přibližující movitý archeologický nález kamenného reliéfu s dvojicí lvů ve stanici metra I. P. Pavlova; kovová tabule na klášteře křižovníků s červenou hvězdou informující o historii kláštera u Juditina mostu, jehož části se dochovaly v interiéru kláštera a další), s historií výzkumu a objevení, s půdorysem, případně s rekonstrukcí a fotografiemi (např. informační panely o archeologickém výzkumu rotundy sv. Václava na Malostranském náměstí). Alarmujícím nedostatkem většiny prezentací torzální architektury nejen v Praze je právě absence základního informačního systému. Tato skutečnost výrazně snižuje společenskou využitelnost prezentovaných objektů, možnost jejich poznávání a zaznamenání očima chodců. Pokud informační systém schází, může se stát, že sebelepší prezentace sebevýznamnějšího archeologického nálezu po čase upadne do zapomnění. Vyznačený půdorys stavby pak může vejít do povědomí veřejnosti jenom jako výstřednost tvůrčího architekta (např. prezentace pilířů Prašného mostu na Pražském hradě v jeho zadláždění a v průrazu valem pod ním; vyznačení půdorysu kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí nebo vyznačení nerealizované části kostela Panny Marie Sněžné na nádvoří kláštera františkánů pomocí stromů /sloupů/ a v dlažbě naznačeného žebroví kleny).

Nejjednodušší a nejlevnější formou prezentace torzální architektury je její prezentace na tabuli s informačním textem, popřípadě systém několika tabulí v rámci naučné turistické stezky (např. Keltská stezka v areálu hradiska a keltského oppida na Závisti s kamennou architekturou přelomu 6. a 5. století před Kristem a další). K dochované torzální architektuře je tato forma prezentace nejšetrnější. Torzální architektura je po ukončení archeologického výzkumu zasypána. Zůstává skryta v zemi, čímž získává nejlepší možnou ochranu, blížící se podmínkám, v jakých se nacházela, než došlo k jejímu odkryvu. Pomocí informačních tabulí je rovněž možné přiblížit také částečně nebo zcela odstraněnou torzální architekturu obětovanou realizaci stavebního záměru, jenž archeologický výzkum a s ním spojené odhalení zčásti zaniklých budov vyvolal a rovněž tak i movité keramické nálezy, keramiku, předměty z kovů a další, nalezené během archeologického výzkumu.

Jinou možností prezentace torzální architektury je vyskládání jejího půdorysu v dlažbě ulice, náměstí, dvora (např. pilíře Prašného mostu na Pražském hradě) nebo v zatravněném terénu (např. základy románského nemocničního nebo záchodového křídla ležícího východně

od kvadratury v tzv. cedrové zahradě v areálu kláštera premonstrátů na Strahově), či částečná náznaková rekonstrukce nad povrchem zadlážděné ulice, náměstí (např. kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí), nádvoří nebo zatravněné plochy (např. základy palácových staveb v tzv. knížecím okrsku v areálu zříceniny Vyšehradu).

V minulosti častou, dnes však již zcela odmítanou možností je prezentace odhaleného originálního architektonického torza v exteriéru bez přístřešku nebo jiné krycí konstrukce. Důvodem odmítání je právě problematické a mnohdy nedostatečné zajištění dlouhodobé ochrany a údržby často zcela jedinečných částí staveb a závažné ztráty, k nimž dochází právě důsledkem působení povětrnosti na nechráněnou památku, vinou chybějící údržby a v mnoha případech i za přispění cíleného nebo náhodného vandalizmu (např. zřícenina Nového Hrádku u Kunratic). Pokud je přece jen vůle zpřístupnit odhalený originál v exteriéru, je lepší, když je chráněn krycí konstrukcí nebo přístřeškem (např. chlebová pec v areálu Anežského kláštera; základy a nadzemní zdivo kostela a baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě, kostela sv. Mořice a transeptu baziliky sv. Víta, Václava a Vojtěcha na III. nádvoří Hradu) nebo v případě torz odhalených hluboce pod současným terénním povrchem, ochrana krycí nejčastěji betonovou deskou (např. torza můstku a studny ve vestibulu metra stanice Můstek, soubor staveb pod III. nádvořím Pražského hradu; torzo románského mostu mezi kostelem sv. Petra a Pavla na Vyšehradě).

K prezentované torzální architektuře je relativně nejšetrnější její zpřístupnění v interiérech historických objektů (např. románská krypta pod presbytářem barokního chrámu sv. Markéty) nebo v interiérech novostaveb (např. základy domu lékaře M. Borbonia v objektu Daxer /obchodní dům Diamant/ na Václavském náměstí, část gotického opevnění Vyšehradu v dostavbě Starého purkrabství na Vyšehradě).

Kromě prezentací nemovitých archeologických nálezů torzální architektury na místě, se v Praze ojediněle objevují i prezentace movitých archeologických nálezů, a to jak samostatně (např. Malé muzeum archeologie na nalezišti v Bartoškově ulici v prostorách budovy Státního ústavu jaderné bezpečnosti, či dnes již zrušená prezentace archeologických nálezů učiněných v domě U Rotta), tak jako součást prezentace torzální architektury v novostavbě (např. dnes již zrušená prezentace nálezů z vybavení lékárny M. Borbonia) nebo v historickém objektu (např. výběr keramických nálezů a kamenných architektonických článků v románské kryptě Břevnovského kláštera nebo dlouhodobá výstava Příběh Pražského hradu v prostorách Starého královského paláce na hradě a další).

Přístupme nyní ke konkrétním prezentacím torzální architektury objevené během archeologických výzkumů na místě. Část z nich je běžně přístupná coby součást veřejných prostranství (např. půdorys kaple sv. Matouše na Loretánském náměstí nebo můstek přes příkop staroměstského opevnění ve stanici metra Můstek), úřadů a bank (např. průčelní zeď románského domu v objektu Komerční banky na Staroměstském náměstí), obchodních a nákupních center (např. od roku 2008 prezentované románské domy v obchodním centru Pal-

adium na náměstí Republiky), archivů vín (např. spodní podlaží románského domu s archivem vín, součást vintotéky Le terroir v Jilské a Vejvodově ulici), muzeí (např. spodní podlaží románských domů v Českém muzeu výtvarných umění v Husově ulici, v Muzeu loutek v Jilské ulici, v pasáži U Kočků), galerií (např. kostel Panny Marie v Obrazárně Pražského hradu; přízemní prostory románských domů v suterénu paláce Kinských na Staroměstském náměstí, kovolitecké pece, hrob a základy v tzv. Lapidáriu Betlémské kaple), prodejních galerií (např. románská místnost Richtrova domu s galerií Moser na Malém náměstí, přízemní románská místnost, gotické sklepy a historická studna a v Galerii U Bílého jednorožce na Staroměstském náměstí), hradů (např. samotná výstava Příběh Pražského hradu na Hradě ve Starém královském paláci), historických radnic (např. spodní podlaží románského domu v dnešních gotických sklepech Staroměstské radnice nebo historická studna na nádvoří Novoměstské radnice), klášterů (např. krypta klášterního chrámu pod presbytářem kostela sv. Markéty na Břevnově nebo části románských budov v areálu kláštera premonstrátů na Strahově) a restauračních zařízení (např. přízemní místnosti románských domů, dnes součást restaurací F. Kafky na náměstí F. Kafky, U Zlaté konvice /zde je také rehabilitována raně gotická vstupní šíje/, U Zlatého jednorožce na Staroměstském náměstí, U Zlatého stromu u Betlémského náměstí, Klub architektů na Betlémském náměstí nebo historické studny, např. v Klubu architektů, a ledovny, např. v restauraci Controverse ve Štěpánské ulici).

Některé z prezentací torzální architektury jsou přístupné pouze na požádání, a to pokud se nacházejí v kostelích (starší kostely nebo rotundy u sv. Pankráce v Nuslích, nebo v kostele Stětí sv. Jana Křtitele v Dolních Chabrech), kláštorech (např. ambit kláštera minoritů u kláštera sv. Anežky) a galeriích se mimo běžné návštěvnícké trasy (např. chlebová pec v areálu kláštera sv. Anežky).

Další z prezentací jsou zpřístupněny za normálních okolností pouze užší skupině lidí: zákům (např. historická studna v šatnách základní školy v Josefské ulici), studentům (např. rotunda sv. Václava v Profesním domě na Malostranském náměstí), státním úředníkům (např. spodní patro a část středního patra románského domu čp. 16 a spodní patro domu čp. 31 v objektu Nové radnice na náměstí F. Kafky), zaměstnancům budovy, v níž se prezentace nachází (např. základy domu, v němž bydlel M. Borbonius na Václavském náměstí, přízemí románského domu v budově Polského kulturního institutu čp. 144 v Karlově ulici), návštěvníkům koncertů (např. torza rotundy a templářského kostela sv. Vavřince ve zdi presbytáře kostela sv. Anny na Anenském náměstí) a hotelovým hostům (např. část presbytáře kostela Máří Magdalény v Karmelitské ulici; torzální architektura opevnění Malé Strany v klášteře sv. Tomáše adaptovaném na hotel a další). Pro širší laickou veřejnost jsou tyto prezentace zpřístupněny jen výjimečně, např. v rámci Dní světového kulturního dědictví.

Zbývá část na místě prezentovaných archeologických nálezů je přístupna pouze užšímu okruhu odborníků, archeologů, historiků a pracovníků památkové péče (např. torzální architektura pod III. nádvořím Pražské-

ho hradu, pod severním dvorkem Starého královského paláce na Hradě nebo pod stávajícím rajským dvorem kláštera benediktinek u kostela sv. Jiří na Hradě, v přízemí románského domu v budově Polského kulturního institutu v Karlově ul. čp. 144 a další).

Největší koncentrace pražských archeologických nálezů prezentovaných na místě, v rámci „jednoho objektu“ nacházíme v areálu Pražského hradu. Zde se rovněž nachází největší konzervovaný archeologický nález, soubor církevních a světských staveb, ležící pod III. nádvořím Hradu (**obr. 1**). Archeologický výzkum zde byl zahájen v roce 1925. Vzhledem k závažnosti jeho výsledků nebyly odkryté prvky – zdiva a zbytky dřevěných konstrukcí a valů – zasypány, ale překryty železobetonovou konstrukcí podle projektu J. Plečnika. Stavba byla ukončena v roce 1929. Z koridoru, do něhož se vstupuje původně oknem sloupové místnosti Václava IV., je možné postupně vidět základy zaniklého křídla královského paláce postaveného po polovině 13. století, kvádrkové zdivo románského kostela sv. Bartoloměje se spojovací chodbou k bazilice sv. Víta, Václava a Vojtěcha, k němuž byl připojen několikaprostorový gotický dům, fara, a zdivo dalších románských a gotických domů. Nejcennějším a nejunikátnějším nálezem pod III. nádvořím Hradu jsou pozůstatky dřevěných roubených domů jako i části dochovaného dřevěného vyložení (bat'ování) cest z 10.–11. století. Kuriozitou v tomto prostoru je zdivo románského domu, jenž sem bylo přeneseno z Hradčanského náměstí v roce 1944. Prostor pod III. nádvořím zůstává prozatím širší laické veřejnosti nepřístupný. Informace o něm poskytuje jednak literatura, jednak expozice umístěná přímo na Hradě s názvem „Příběh Pražského hradu“.

Základy a části nadzemního zdiva kostela sv. Mořice, části zdiva západního transeptu (příčné lodi) baziliky sv. Víta, Václava a Vojtěcha s kryptou sv. Martina (**obr. 2**) a také bloky stále neprozkoumaných terénů kolem nich ukrývá přístavek ležící východně od Starého probošství (**obr. 3**). Autorem této nenápadné přízemní stavby je také J. Plečnik. Pohled na části zaniklých architektur umožňují velká široká okna otevřená do nádvoří. Nechybí zde ani základní informace. Část opukového zdiva baziliky s nastavěnou korunou, jež ho chrání, leží mimo Plečnikův přístavek, před velkou jižní věží chrámu sv. Víta, Václava a Vojtěcha.

V podzemí chrámu přístupného z kaple sv. Kříže zůstala dodnes dochována torza románských církevních staveb odhalených během výzkumů K. Hilberta ve 20. letech 20. století. Návštěvník postupně prochází východní kryptou baziliky sv. Víta, Václava a Vojtěcha zasvěcenou sv. Kosmovi a Damiánovi, z níž se dochovalo obvodové zdivo a pískovcové sloupy se zdobenými hlavicemi nesoucími kdysi klenbu (**obr. 4**). Nezničen mladšími úpravami, výstavbou gotické katedrály, zůstal rovněž zbytek oltární menzy u východní apsidy krypty a část opukové dlažby (**obr. 5**). Zdivo románské baziliky je možné srovnat se zdivem základů gotické katedrály Petra a Pavla. Pozůstatky jižní apsidy rotundy sv. Víta však zůstávají nepřístupné (**obr. 6**). Pouze část severní apsidy rotundy sv. Víta je možné vidět (za sklem) v prostoru vymezeném základy severní boční lodi baziliky sv. Víta,

Václava a Vojtěcha. Barokní hrobka, sloužící dnes jako lapidárium kamenných architektonických článků a částí náhrobků z výzkumů K. Hilberta, umožňuje vstoupit do prostoru „kláštera Kostela pražského“ a spatřit část ambitu s křížovou chodbou (**obr. 7**). Jižně od ambitu, u obvodového zdiva baziliky leží hrobka biskupů (**obr. 8**) a východně od ní královská hrobka. Prezentovaná torza staveb doplňují základní popisky a celkový plán torz starších sakrálních staveb odkrytých pod chrámem sv. Víta během výzkumů K. Hilberta. Ten je umístěn jak v barokní hrobce pod podlahou chrámu sv. Víta, tak v průchodu pod jižní novogotickou věží (**obr. 9**).

Zcela opomenuty zůstávají základy starších staveb a jejich nadzemního zdiva v prostoru severního dvorku u Starého královského paláce (**obr. 10**). K jejich odhalení došlo v roce 1930 v souvislosti s připravovanou výstavbou kašny, jejíž základ se zde rovněž dochoval. Po provizorním zakrytí byla celá plocha i s odhalenou torzální architekturou v roce 1946 překryta železobetonovou deskou. Informační tabule zde schází.

Poslední „podzemní“ prezentace základů a nadzemních částí torzální architektury se nachází v areálu kláštera benediktinek u kostela sv. Jiří. Pod Rajským dvorem jsou v prostoru vymezeném základy současné křížové chodby prozatím širší veřejnosti nepřístupné základy a nadzemní zdivo románské klášterní budovy i s ohradní zdí a základy raně gotické a větší gotické křížové chodby. Torza staveb odhalených během archeologického výzkumu v letech 1959–1962 je možné spatřit přes bývalé dveřní otvory z prostoru suterénů současného kláštera, sídla Národní galerie, s expozicí manýrismu a baroka v Čechách. I zde text ozřejmující odhalená torza pod rajským dvorem prozatím čeká na své umístění.

Další archeologické nálezy prezentované na místě jsou „rozesety“ po celém hradním areálu. Než k nim přistoupíme, je nutno upozornit na nejvýznamnější a nejdůležitější „prezentaci pro všechny“, dlouhodobou expozici dějin Hradu s názvem „Příběh Pražského hradu“. V historických místnostech Starého královského paláce, ve světnici Starých Zemských desek, Karlově síni a v místnostech vzniklých zazděním arkády z doby Karla IV., v sloupové místnosti Václava IV., v bývalém depozitáři Dvorských desek, v místnosti románské jižní brány a v dalších je shromážděn a veřejnosti v mnoha případech poprvé představen soubor nejvýznamnějších archeologických nálezů získaných v letech dlouhodobého archeologického výzkumu Pražského hradu. Svě místo zde našel hrob bojovníka ze III. nádvoří, jenž byl vyzdvižen jako celek „in situ“ (další hroby vyzdvižené in situ jsou z Loretánského náměstí), ale i část podlahy rotundy sv. Víta s oblázky vytvářejícími motiv palmety. Samotným archeologickým nálezem je i knížecí místnost románského paláce s původní opukovou dlažbou a rohovým krbem, částečně zasypaná, jako i další pod Karlovou síní během gotické přestavby za Václava IV. Dalším archeologickým nálezem prezentovaným in situ jsou pozůstatky pece teplovzdušného vytápění z doby Václava IV. objevené v sálu s knížecí místností.

Teprve po prohlídce „Příběhu Pražského hradu“ nastává správná chvíle k prohlídce dalších archeologických

nálezů prezentovaných na místě. Kostel Panny Marie, jehož odkrytá severní část je dnes součástí křídla Obrazárny Pražského hradu mezi II. a IV. nádvořím, je na Hradě nejstarší spolehlivě doloženou stavbou, odkrytou v letech 1950–1952 (**obr. 11**). Jeho vznik se klade k roku 855. Na konci 11. nebo v průběhu 12. století na místě prvního kostela vznikla nová svatyně vystavěná již vrcholně románskou stavební technikou. Ta zanikla během požáru ve 13. století. Prohlídka kostela Panny Marie a pohled na jeho ruiny, jsou možné jak z Obrazárny Pražského hradu, tak vysokými okny v průchodu paláce, jimiž lze nahlédnout do interiéru této nevelké stavby a shlédnout stabilizované základy, části keramické dlažby a torza oltářní menzy mladší svatyně. Pro představu byla v neveliké vzdálenosti od originálního zdiva kostela vybudována rekonstrukce jeho severní zdi s částí apsidy i s jedním v apsidě umístěným oknem, opticky nasedající na dochované torzo. Presentaci vytvořenou dle návrhu B. Šípka doplňuje text v českém a anglickém jazyce.

Hned na několika místech jsou zpřístupněny větší či menší úseky románského opevnění Pražského hradu, jehož část tvoří také jižní stěnu Starého královského paláce. Další část románského opevnění je „viditelná“ východně od budovy Nejvyššího purkrabství (ukrývající v sobě jednu z věží) včetně ohybu k jihu k románské Černé věži. V prostorách suterénu Starého královského paláce, mezi jižní věží a románským palácem, je rovněž dochován a zpřístupněn úsek staršího valového dřevozemního opevnění, původně zpevněný vnitřní dřevěnou konstrukcí a zevní kamennou zdí, postavenou bez malty. K vybudování první kamenné hradby došlo za vlády Soběslava I. po roce 1135. Vystavěná na základu z lomové opuky položeném na skalnatém podloží byla v nadzemní části vyzděna z opukových kvádrů obíhajících jádro Hradu po obvodu jeho dnešní střední a východní části. V jižním průchodu středního křídla Hradu mezi II. a III. nádvořím procházejícím hradbou je vyznačena její síla, ta kolísala od 2 do 2,50 m (**obr. 12**). Další úsek hradby byl odhalen v prostoru šatny pod Císařskou konírnou (**obr. 13**) a v prostorách Lobkovického paláce, po straně schodiště vedoucího do suterénních prostor. Zde, v bývalých sklepech, našly kdysi své místo také části terakotových ostění nádvorních arkád, portálů a oken paláce vzniklé v období Pernštejnského vlastnictví a objevené v početných mladších zedních zdivkách. Rovněž zde byly umístěny zlomky kamenných architektonických článků nalezených v paláci. Osud této prezentace je po

uzavření expozice Národního muzea umístěné v Lobkovickém paláci nejistý.

Mezi méně nápadné a snad i přehlížené prezentace archeologických nálezů můžeme zařadit obnažené zdivo středověké věže (**obr. 14**) pod pergolou před krytým vstupem do Španělského sálu na IV. hradním nádvoří, náznak vřetenového schodiště severního křídla Hradu s Rudolfovou galerií v průjezdu tzv. Pacassiho branou (**obr. 15**) a také pilíře Prašného mostu (jenž byl až do roku 1770 skutečným mostem) vyznačené v dlažbě (**obr. 16**), z nichž jeden se dočkal částečného odkrytí a zpřístupnění (**obr. 17**) v průchodu valem rozdělujícím Jelení příkop na dvě části (**obr. 18**). Jediným nedostatkem této velice kvalitní, krásné, s citem pro detail zvládnuté realizace průchodu je scházející informace o prezentovaném nálezu.

Po prohlídce torzální architektury odhalené během archeologických výzkumů Pražského hradu a prezentované na místě se zastavíme, abychom v naší cestě za touto nenápadnou a opomíjenou skupinou památek pokračovali v dalším dílu. Ten nám přiblíží archeologické nálezy Pražské památkové rezervace a Pražských čtvrtí ležících vně hranic původního historického jádra Prahy.³⁾

Milan Jančo

Ilustrační snímky k článku jsou publikovány v barevné příloze.

POZNÁMKY:

1. Nárůst počtu staveb zejména v historickém jádru Prahy vyvolal v roce 1965 založení Samostatného útvaru pro archeologické výzkumy bývalého Pražského ústavu památkové péče, dnes NPÚ ÚOP v hl. městě Praze.
2. Předpokládá se, že i v asanovaných částech Starého Města se torza románské a gotické zástavby mohla dochovat pod podlahami sklepů nebo pod trasami nově navržených ulic, jež ne vždy respektovaly původní uliční síť.
3. Z literatury použité při přípravě přehledu prezentovaných archeologických nálezů na místě z areálu Pražského hradu je nutné zmínit: Chotěbor, P. 2005: Pražský hrad. Podrobný průvodce. Praha; Dragoun, Z. 2002: Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře. Praha, 9–43; Frolik, J. – Smetánka, Z. 1997: Archeologie na Pražském hradě. Praha. Příběh Pražského hradu. Katalog výstavy. Příběh Pražského hradu. Praha 2003. Za konzultaci děkuji PhDr. J. Frolikovi, CSc. (ArÚ AV ČR Praha).

OBJEV I ZTRÁTA NOVÝCH PODZEMNÍCH PROSTOR V PRAZE 14 – HLOUBĚTÍNĚ

Bestia Triumphans opět vystrčila své nestoudné rohy v prosinci 2006 v Praze 14 - Hloubětíně v trati Hutě, v ulici Za Černým mostem na stavební akci Soubor rodinných domů Stropnická. Koncem listopadu zde byla odhalena unikátní podzemní pískovna. Ovšem záhy, dříve než byl nález řádně vyhodnocen, bylo podzemí zaplaveno sanačním betonem...

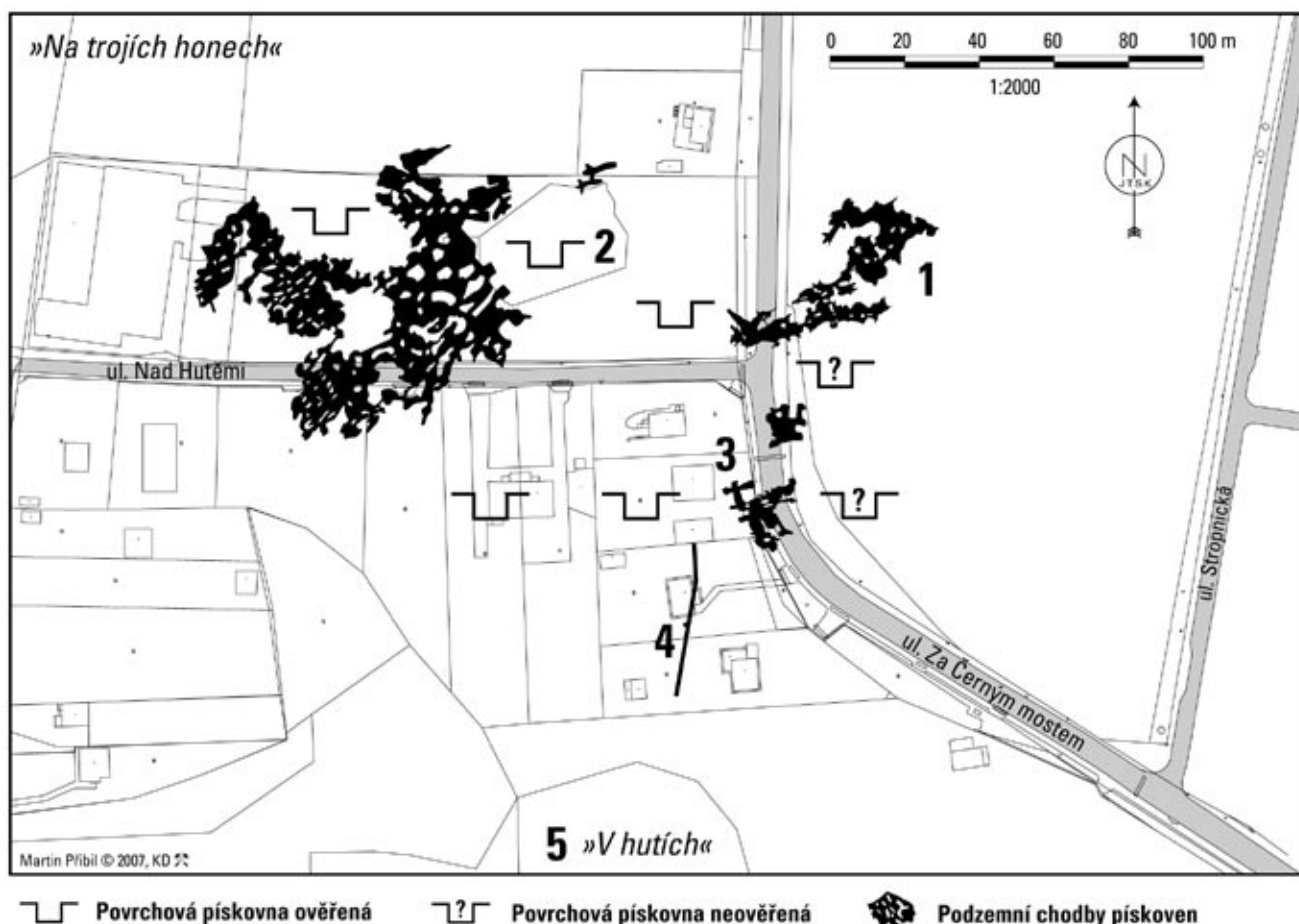
Pohled na parcelu 1389 k.ú. Hloubětín, pod níž se nacházela podzemní pískovna „Stropnická“, jihozápadním směrem od ulice Stropnické k ulici Nad Hutěmi. Skupina postav stojí u jedné z vyhloubených šachtic do podzemí. Novodurová trubka v popředí a kolíky označují místa sanačních vrtů. Na místě samotném se však dodnes stavět nezačalo (únor 2007).

Před domem čp. 381 v pozadí bylo v roce 2001 a 2002 při výkopu kanalizace přímo pod vozovkou ulice Za Černým mostem nalezeno podzemí bývalé Felixovy pískovny.

Přibližně v roce 2004 se začalo s projektem řadové zástavby na parcele 1389 k. ú. Hloubětín, Praha 14, nedaleko místa zvaného V Hutích či Hutě v blízkosti hranic k. ú. Kyje. Jelikož bylo známo, že se v oblasti nacházejí podzemní pískovny a pozůstatek chodby po kutání na uhlí (viz plán na str. 31), byl na dotčené parcele proveden geofyzikální mikrogravimetrický průzkum, který zde indikoval anomálie odpovídající možnému výskytu podzemních prostor. Ty zde skutečně byly záhy ověřeny maloprofilovým průzkumným vrtem.

S výstavbou a úpravou ploch budoucí kolonie se začalo v listopadu 2006. Archeologický dohled nad výstavbou získala firma Labrys. Koncem listopadu byly do podzemí vyhloubeny dvě kopané šachtice podobné studnám, kterými se měl in situ ověřit rozsah podzemí a to přesně zaměřit, tak aby jej bylo možno co nejlépe vyplnit sanační směsí. Podzemí zaměřila firma Inset

trojrozměrným laserovým skenerem. Na základě tohoto přesného měření byla na povrchu vytyčena místa nejvyšších bodů podzemních prostor, kam se vyvrtala síť vrtů, jimiž se vzápětí do podzemí začala transportovat sanační popílko-cementová směs. Na případný záchraný průzkum podzemních prostor tak vybylo zhruba 14 dní, během kterých bylo podzemí přístupné. To by za normálních okolností snad i stačilo, kdyby však byl včas vyrozuměn někdo z řad odborných pracovníků, kteří se vyznají v této problematice. Jistý geotechnický průzkum zde prováděla firma K + K průzkum, ta ale byla placená investorem za zajištění stability území pro založení stavby. Tento případ je složitý tím, že o likvidaci podzemí bylo rozhodnuto předem, i když nikdo nevěděl, co se dole pod vrstvou zeminy skrývá, a ani zde nebyl nikdo, kdo by zaplatil průzkum - tj. vykopání nějaké šachtice. V listopadu vyhloubené šachtice posloužily hlavně ke kvalitní

1. objekt »Stropnická«

Tato podzemní pískovna zřejmě nějak souvisela s Fejkovou, Felixovou pískovnou či pískovnou nějakého jiného podnikatele na pozemcích v bezprostřední blízkosti. Podzemí bylo indikováno geofyzikálním průzkumem v roce 2004, chodby byly odkryty a částečně dokumentovány na podzim roku 2006, záhy bylo podzemí sanováno vytlitím popílko-cementovou směsí (tj. hubeným betonem). Objekt byl pojmenován podle stavební akce Soubor rodinných domů Stropnická, který sice vedl k objevu tohoto podzemí, ale i k jeho konečné likvidaci.

2. Fejkova pískovna zvaná (nesprávně) »Bílý kůň«

Povrchová pískovna (jámový lom na písek) s rozsáhlým podzemím. V podzemí se prokazatelně těžilo ještě počátkem druhé světové války. Zahloubená povrchová část byla po válce zasypana struskou a troskami z vybombardovaného ČKD. Podzemí částečně zachováno, po válce se užívalo pro sklady zeleniny.

Od 2. poloviny 80. let postupně devastováno nezákonným skládkováním komunálního odpadu, který místní obyvatelé vhažovali do větracích otvorů a propadů. Označení pískovny mezi jeskyňáři názvem »Bílý kůň« pramení z topografického omylu.

3. Felixova pískovna

Torza podzemní pískovny přímo pod vozovkou ulice Nad Černým mostem byla odhalena výkopem kanalizace

na podzim roku 2001 a jaře 2002. Chodby s největší pravděpodobností souvisely se sousední Felixovou pískovnou. Po zdokumentování bylo podzemí sanováno hubeným betonem. (Dva izolované objekty byly tehdy pracovně nazvány »Jitka 1 a 2« podle náhodné kolemjdoucí).

4. Chodba uhelného dolu

V podloží křídových pískovců se nachází jílovce s uhlonosnou vrstvou, která se zde v minulosti stala předmětem dobývání na uhlí a pyritické kyzze ze kterých se louhovalo oleum a vyráběl kamenec. Tato chodba byla pravděpodobně neúspěšným kutacím pokusem od dolu Sv. Antonína Paduánského, který se právě zde kdysi nacházel. Chodba byla zastřižena při hloubení studně na soukromém pozemku, chodba tč. zatopena.

5. Důl, kamencová a vitriolová huť Sv. Antonína Paduánského

Od roku 1767 zde byl přerušovaně v provozu uhelný a kyzový důl s hutí na oleum, vitriol a kamenec. Provoz nebyl příliš úspěšný, surovina byla záhy vydobyta, těžené uhlí příliš nehořelo, sloje měly proměnlivou mocnost i jakost. Provoz tedy trpěl stejnými neduhy jako známější doly na Petříně nacházející se ve velmi podobných úložných podmínkách. Název dolu a huti byl v roce 1767 »St. Antonii de Padua Allaun und Vitriol Berg- und Hüttenwerk«.

likvidaci podzemí, druhotně teprve k dokumentaci pro historické a další účely. Odbornou veřejnost na zrovna čerstvě odkrytou podzemní pískovnu a její historický význam upozornila jen náhodná souhra okolností, díky níž se podařilo pořídit alespoň ucelený soubor fotografií, mapku atp. (na plánu objekt č. 1).

K historii těžby V hutích

Nález této podzemní pískovny v Hloubětíně byl významný už proto, že oblast zvaná V Hutích je již od 2. poloviny 18. století známá důlní činností. Těžba písku sice nespadá mezi klasické hornictví a podzemní pískovny ani dost dobře nelze nazývat doly¹⁾, ale málokde se v Praze dochovaly pozůstatky po podzemním dobývání různých surovin na tak malém území.

V Hloubětíně V Hutích se původně dobývalo uhlí za účelem získávání pyritických kyzů na výrobu olea, vitriolu a kamence. V Hloubětíně se jednalo o tehdy běžnou výrobu české kyseliny sírové (dýmové)²⁾, drobnou chemickou industrii, kterou prosluly hlavně minerální závody J. D. Starcka na Sokolovsku a Plzeňsku. V Hloubětíně byla v roce 1767 založena vitriolová a kamencová huť Sv. Antonína Paduánského s dolem Sv. Antonína »St. Antonii de Padua Allaun und Vitriol Berg- und Hüttenwerk«³⁾. Nejednalo se zřejmě o příliš významnou činnost, snad jen lokálně, důl i huť měly problémy finanční i s dobývanou surovinou a provoz těžko mohl konkurovat Starckovým závodům (na plánu č. 5).

Těžba písku hlubinným, podzemním způsobem nijak s uhelnými doly ani starou těžbou kamene⁴⁾ nesouvisí⁵⁾, zdá se, že se jedná o nahodilý jev daný geologickými a majetkovými poměry a samozřejmě poptávkou. Zdejší

podzemní pískovny jsou nezřídka chybně datovány směrem do minulosti, přitom se ale bude jednat o relativně nedávnou těžbu maximálně v letech 1880–1940 (1948), spíše v mladším rozmezí tohoto intervalu⁶⁾. Je prokázáno, že se tu v podzemí těžilo ještě na začátku 2. světové války v dodnes částečně zachované, ale černou skládkou silně devastované Fejkově podzemní pískovně zvané Bílý kůň⁷⁾ (na plánu č. 2).

Dobývanou horninou byl spodně křídový pískovec perucko-korycanského souvrství. Písek získávaný ze silně rozpadavého pískovce se používal ve stavebním průmyslu, cihlářství, jemnozrnná facie (tzv. »štrajtsand«) v cihlářství a pro sanitární účely (posyp podlah, mytí nádobi) či jako brusivo. Tento způsob podzemní těžby byl v minulosti v Hloubětíně natolik rozšířen, že zavalil i k (mylné) domněnce, že název obce Hloubětín (dříve ale Hlaupětín) pochází od toho, že se zde písek »hloubil« – dobýval z hloubky. Již počátkem 20. století na tyto podzemní prostory upozorňoval badatel J. Petrbock a navrhoval jejich památkovou ochranu.

Lokalita Stropnická

Podle stavební akce byla podzemní pískovna pojmenována Stropnická. Nově objevené prostory měly zhruba rozsah 100 metrů chodeb a byly tvořeny několika chodbami se sítí podpůrných pilířů. Tyto chodby vedly do dvou prostorných síní podepřených pilíři s maximální výškou až 6 metrů. Na stěnách chodeb se dochovaly i zajímavé detaily jako jsou (zřejmě) úkolové značky (1–3 svislé zářezy) či záseky na dřevěné louče⁸⁾, kterými si v podzemí svítili dávní písaři. Vše pěkně a zřetelně patrné. V podzemí bylo také možno studovat pracovní

Popisované podzemní objekty se nacházejí v trati zvané »V Hutích« či »Hutě« (v kroužku). V uvedené oblasti se nacházelo podobných dutin více, jednu z nich dokonce i znamenala mapa Hl. štábu 1:75000 (3. vojenské mapování).

Na mapě je označena jako »jeskyně«. Toto podzemí se však nacházelo v nějaké pískovně ležící západně od míst popisovaných v textu. Na zajímavost »sluji« u Hloubětína upozorňoval již počátkem 20. století badatel Jaroslav Petrbock, který se zasazoval o jejich památkovou ochranu.

postup při výlomu vlastních chodeb a sálů. Je zjevné, že písaři šli po přirozených puklinách, ale stejně se snažili vylomit co nejjednodušeji, pokud možno co největší blok a ten pak rozbít. Byly zde skvěle zachované různé drážky, zářezy, šramy, stupínky atp. Zajímavostí byly dvě již zmíněné velké síně až 6 m vysoké s hloubeným zálohem do podložního kompaktního „štrajtsandu“ (jemné štuky, nádobí) – vršek byl hrubozrnější písek vhodný na stavební účely. Není vyloučeno, že zmíněný kompaktní pískovec byla již svrchní lavice „peruckého kvádrů“. Podzemí bylo úplně prázdné bez jakéhokoliv novodobého odpadu. Celá zastížená situace chodeb a sálů by se dala prohlásit za „archeologický nález“.

Lokalita Stropnická byla otevřena velmi krátkou dobu, zhruba 14 dní, to neumožnilo příliš detailní průzkum. Podzemí začalo být 6. 12. 2006 kvapně zaléváno hubeným betonem. Tak se stalo zřejmě ze strachu před případným zájmem odborné i laické veřejnosti, který by snad mohl (?) ohrozit plány investorů⁹⁾.

Bohužel, až příliš často se stává, že podobné unikátní podzemní prostory jsou zničeny dříve, než je vyhodnocen jejich historický a kulturní význam. Tak se stalo i v tomto případě, byť paradoxně, na samotném místě dřívějšího podzemí se dosud (tj. počátkem února 2007) stavět nezačalo. Tento čas by se určitě dal využít k podrobnějšímu průzkumu podzemí. Přestože stavebník údajně měl všechna povolení a likvidace byla úředně v pořádku¹⁰⁾, podzemí bylo zasypáno ihned co byly hotovy sanační vrty.

V souvislosti s podzemní těžbou stále existují v oblasti Hloubětína a Kyji jistá rizika plynoucí z poddolování některých ploch. Lze předpokládat, že se podobná situace může při nové výstavbě znovu opakovat. Od místních úřadů by bylo přinejmenším zodpovědné s tím počítat a v případě dalšího podobného objevu alespoň uvažovat o nějakém alternativním využití těchto dutin, popř. zabránit kvapné likvidaci ze strany stavebníka a umožnit podrobnou dokumentaci podzemních prostor¹¹⁾.

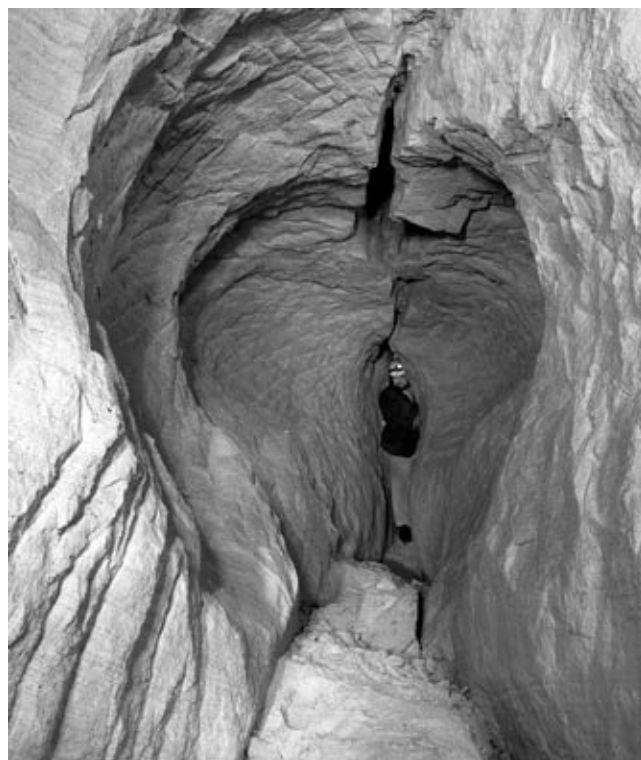
Martin Přibíl

KD – Důlně-historická a speleologická společnost, Praha
www.krasovadeprese.net

POZNÁMKY:

1. Terminologicky se sice jedná o důlní dílo, nikoli však o důl. Těžba nerudných surovin nespádala pod horní jurisdikci, šlo o běžnou živnost, kterou mohli provozovat třeba i sedláci. Např. metro či kolektory jsou také „důlní díla“, ale ne doly. Nejsprávnějším označením pro podobné objekty jsou termíny jako podzemní lom, podzemní pískovna, podzemní hliniště a pod., samozřejmě záleží na dalších okolnostech, tradici. Zde jednoznačně platí termín „podzemní pískovna“.

2. Chemicky si jsou tehdejší výrazy oleum a vitriol velmi podobné, v zásadě se jedná o podobné produkty obsahující kyselinu disiřovou $H_2S_2O_7$ o různé koncentraci a viskozitě. Výrobek se získával louhováním břidlic či uhlí obsahující kyseliny, vzniklé roztoky se různě destilovaly a rafinovaly na „vitriolový kámen“, který se dále zpracovával žiháním na oleum. Z odpadů se prostřednictvím močoviny získával kamenec a skalice. Dalším pro-

duktem v podobných provozech bylo barvivo Caput Mortum a další žádané pigmenty. Jejich výroba není v případě Hloubětína potvrzena. Podobné hutě měly již tehdy negativní vliv na životní prostředí, produkovaly jedové výpary, trávily vodstvo atp.

3. Uhlí se zde ale mohlo dobývat ještě dříve, než se stalo vyhrazeným nerostem panovníka, a začalo spadat pod horní právo, za což vděčíme příslušným záznamům u horních soudů.

4. Podle starších popisů v širší oblasti dnešní Prahy 9 a 14 existovaly také nějaké podzemní lomy na kvalitní kámen, ty už jsou ale většinou dávno zapadlé, navíc se jednalo o jiné, stmelejší vrstvy křídových usazenin (pevný „perucký kvádr“ či opuka). Křídové perucké vrstvy jsou také známy jakostními jíly na barevnou hlinku, hrnčířské i žáruvzdorné zboží. Hlubinná těžba těchto jílů byla v Čechách mnohem rozsáhlejší než těžba křídového peruckého uhlí.

5. Snad jen v nějaké ústní tradici či částečné znalosti řemesla. Z jiných lokalit ale známe přenos uhelných dobývacích metod na těžbu nerudných surovin.

6. S názvy mnohých podzemních objektů je to složité, mnohdy jsou ústní tradicí nazývány tak, jak jim říkají místní chlupci či jak si je pojmenovali různí romanticky založení výzkumníci, ale s realitou to nemá většinou co dělat. Podobně vznikl i název Bílý kůň – jedná se o topografický omyl, který se v sekulární jeskyňářské komunitě již vžil.

7. Potřeba písku souvisí hlavně s rozvojem města a jeho periferií. Dobývaný písek byl několika jakostí, hrubší frakce se hodila do malty, betonu; jemnozrnné polohy tzv. „štrajsandu“

na štuk, pro cihlářství či sanitární účely (mytí nádobí, posyp podlah), nelze vyloučit i nějaký další způsob využití např. pro filtraci (nedaleký cukrovar), jemné druhy písku by se daly využít i pro určité slévárenské účely, ale pro takovou soustavnou činnost nebyly objemy těžby příliš velké. V Hloubětíně a okolí byl převážný objem písku těžen povrchově, zdá se tedy, že k podzemní těžbě vedly spíše důvody majetkové či hospodářské (aby se plochy daly využít jako pole, válečný nedostatek mýdla a pod.), určitě je třeba jednotlivé případy posuzovat zvlášť.

8. Obýčejný zásek špičákem, stěna nad ním byla očázená od sazí, v zásecích byly nalezeny zbytky dřevní hmoty (proto louče – delší dřevěná tříska).

9. Otázka je, zda medializaci podzemí Stropnická neinicioval přímo někdo z okruhu stavebníka, investora či jiných zainteresovaných osob, aby byl „důvod“ podzemí co nejrychleji zlikvidovat, dříve než by vznikl nějaký tlak na jeho zachování.

10. Veřejné sdělení MČ Praha 14. Z naší strany nešlo ani tak o nějaký aktivismus (na to bylo pozdě, úředně byl objekt již odepsán), ale hlavně o nějaký čas, který by byl třeba na dokončení průzkumu. Vzhledem k tomu, že na uvedené ploše se pak 2 měsíce nic nedělo, je podobný přístup nekorektní.

11. Naše sdružení „KD“ v minulosti dokumentovalo podobné objekty v ulici Za Černým mostem, které byly naraženy při výstavbě kanalizace, prostor na výzkum byl umožněn. Jednalo se s největší pravděpodobností o podzemí dřívější Felixovy pískovny (na plánu č. 3). V současnosti zpracováváme důkladnou archivní rešerši k těžbě písku mezi Střížkovem, Prosekem a Kyjemi včetně Hloubětína.

VZPOMÍNKA NA ARCHITEKTA BOHUMÍRA KOZÁKA

Konfiguraci města vytváří nejen podoba krajiny, případně vodní tok, ale především lidé. V tom smyslu v Praze zanechal svoji hlubokou stopu přední český funkcionalistický architekt prof. Ing. dr. Bohumír Kozák (1885–1978).

Architekt Bohumír Kozák v mladém věku.

Vzpomeňme především jeho projekt areálu lékařských a sociálních ústavů v Praze-Horní Krči, dnes známých jako Thomayerova fakultní nemocnice. Slavnostní výkop základů provedl 10. července 1926 úřadující pražský primátor JUDr. Karel Baxa. Rozsáhlá stavba byla realizována především ve druhé polovině dvacátých let minulého století. Ke slavnostnímu předání městu došlo již 26. října 1928. Ústav byl pojmenován k počtě prezidenta republiky Masarykovými domovy. Ten se sice slavnostního zahájení nemohl zúčastnit, ale zanedlouho ústav nesoucí jeho jméno navštívil a měl pro něj pouze slova chvály. V další stavební činnosti se pokračovalo až do roku 1940. Vznikl Ústav mateřství a Dětská karanténa. Na jejich projektu se podílel Ing. arch. Ladislav Kozák, mladší bratr prof. Bohumíra Kozáka. Toto výjimečné architektonické, urbanistické, ale též sociální dílo patří u nás k nejzdařilejším svého druhu.

Význačnou architekturou je rovněž budova Církve českobratrské evangelické čp. 1169 v ulici Žateckých 11 v Nuslích. Projekt vypracoval rovněž prof. Bohumír Kozák spolu se svým mladším bratrem Ladislavem. Prvně jmenovaný poté navrhl interiér modlitebny. Ten byl netradičně řešený na diagonální osu, s dynamickými křivkami stěn a lavic. Objekt byl svému účelu slavnostně odevzdán 13. ledna 1935. K dispozici byla rovněž pietně a důstojně upravená místnost se zvláštním vchodem přiléhající ke sborovému domu – kolumbárium. Obsahovala 302 urnových schránek různých velikostí, krytých vkusnými mramorovými deskami. Schránky se zájemcům pronajímaly na 10, 20, 30 nebo 50 let.

Prof. Bohumír Kozák vypracoval v rámci vypsaných soutěží též několik projektů na přemostění nuselského údolí. Na jednom z nich spolupracoval s prof. Stanislavem Bechyně (1887–1973). Další jeho projekt, z roku 1938, příliš se nelišící od dnešní reality, byl doporučen k realizaci. Tehdy však uskutečnění snu několika generací projektantů a stavitelů o výstavbě Nuselského mostu ukončila druhá světová válka.

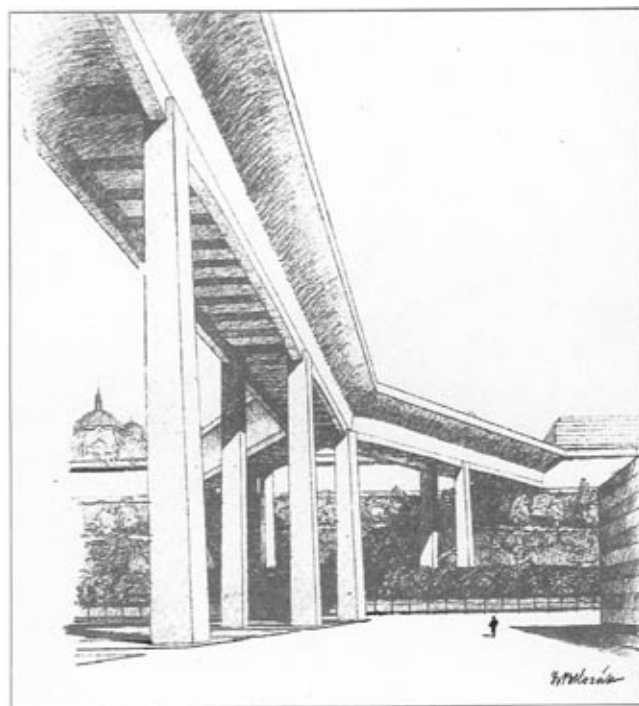
Když ve třicátých letech minulého století vyvstal v Praze velice aktuální problém, výstavba sociálních bytů pro chudé a nebydlící, nabídl pomocnou ruku

i prof. Bohumír Kozák. Zvítězil ve vypsané urbanistické a architektonické soutěži a podle jeho projektu byly postaveny bytové domy Za Zelenou liškou.

Prof. Bohumír (Božimír) Kozák se narodil 4. prosince 1885 ve Velké Lhotě u Dačic v rodině evangelického faráře a kazatele. Po dosažení základního vzdělání studoval na pražské technice u profesorů Josefa Schulze a Jana Kouly, architektonickou praxi získal u dalšího skvělého architekta, Osvalda Polívky. Zpočátku působil u renomované karlínské stavební firmy Václava Nekvasila, kde realizoval své první návrhy, později se stal společníkem stavební firmy Dušek – Kozák – Máca v Praze.

Za svého plodného života projektoval bezpočet veřejných i soukromých staveb. Uvedme například telefonní ústřednu na Žižkově, administrativní komplex budov Avion, dnes spíše známý jako Luxor na Václavském náměstí, administrativní palác Broadway s pasáží spojující Příkopy s Celetnou ulicí, ve kterém později působilo dlouhá léta kino Sevastopol. Zde byl spoluautorem Ing. arch. Antonín Černý (1896–1976). Složitost stavby si vyžádala ještě spolupráci dvou statiků: pro klenby pasáže to byl František Dašek a klenbu prostoru kinosálu František Svatoš.

V Jungmannově ulici proměnil prof. Bohumír Kozák někdejší dům plaských cisterciáků v Husův dům, kulturní a společenské středisko českobratrské církve. Objekt vyniká architektonickou členitostí průčelí, je vidět snaha monumentalizovat dům stavebním článkovaním. Podle jeho plánů vzniklo po celé Praze mnoho činžovních domů a vil včetně těch luxusních na Vinohradech, Smíchově a Holešovicích.

Soutěžní návrh B. Kozáka a S. Bechyně na přemostění Nuselského údolí, 1938–1939.

Četné Kozákovy realizace se uskutečnily i mimo hlavní město. Především objekty sborů československé a českobratrské církve pro Poděbrady, Čáslav, Prostějov, Zruč nad Sázavou a další místa.

Prof. Bohumír Kozák se zabýval i urbanismem stověžatého města nad Vltavou a některé jeho názory předběhly svou dobu. V řešení pražské dopravy byl zastáncem metra a v rámci projektu přemostění Nuselského údolí vytvořil v roce 1938–1939 i architektonickou studii stanice metra, v podstatě ideově totožnou s dnešní stanicí Vyšehrad. Je třeba se zmínit i o skutečnosti, že prof. Bohumír Kozák byl jedním ze zakládajících členů Československé strany socialistické.

K jeho velkým zálibám patřilo cestování. Jako bravurní kreslíř při cestách do ciziny i po českém venkově pořizoval tužkové kresby s až neuvěřitelnou autentičností. Již v roce 1941 vydal publikaci *Architekt na cestách*.

Nejvíce kreseb však pořídil ve své milované Praze. Ty postupně vyšly od roku 1950 v několika tematických celcích. Ať již to bylo *Menší Město pražské*, *Mluva pražské architektury* nebo *Praha kamenný sen*. Zmíněné publikace jsou dnes ozdobou knihovny každého milovníka pražské historie.

S postupujícím věkem opustil prof. Bohumír Kozák projekční aktivity a stále více se věnoval svým zálibám, především tužkové kresbě a ochraně kulturních nemovitých památek. Mimo jiné se stal členem Domácí rady Klubu Za starou Prahu a posléze i předsedou Klubu. Právě v době předsednictví prof. Kozáka vstoupil do Klubu autor tohoto článku, a tak ve svém archivu opatruje svou první legitimaci, právě s originálním podpisem pana profesora.

Prof. Ing. arch. dr. Bohumír Kozák zemřel ve vysokém věku 1. dubna 1978. Byl pohřben na hřbitově v Praze 6 Vokovicích na IX. oddělení.

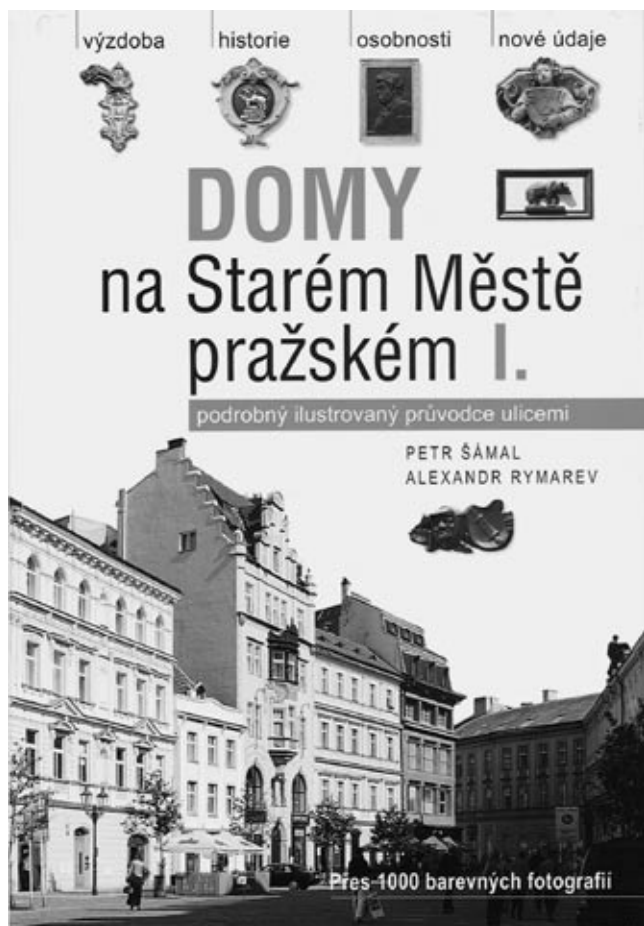
Josef Hrubeš

Nové zámecké schody. Kresba tužkou publikovaná v knize B. Kozák, E. Poche, Z. Wirth: Hradčany a Malá Strana, Orbis 1962.

PETR ŠÁMAL, ALEXANDR RYMAREV: DOMY NA STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM I., NLN, PRAHA 2006

Jména autorů knihy, o níž je nyní řeč, není třeba členům Klubu, kteří pečlivě sledují náš Věstník, nikterak představovat. Již mnohokrát byly články pana Rymareva či obou autorů v našem Věstníku publikovány. Vždy byla jejich témata spíše neobvyklá, soustředěná na popis detailních prvků historických objektů, součástí jejich výzdoby i funkčního vybavení (např. praporové žerdě).

Pan A. Rymarev si vytkl za cíl odhalovat tajemství skrytých významů výzdoby fasád, nad kterými mnoho lidí jen mávne rukou, protože si nedokáží představit, že by např. řada maskaronů na eklektické fasádě mohla mít podoby konkrétních osob, řekněme majitele domu a jeho rodiny, manželky a dcer sochaře apod. S trpělivostí pilné včelky prohlíží pan Rymarev v knihovnách desítky ročníků starých odborných a oborových časopisů, knih,

spolkových brožur a dalších tištěných textů, aby vyhledal údaje, které mu později pomohou při odkrývání dávno zapomenutých souvislostí (autorů, zhotovitelů, stavebníků). Velkou oporou pro zdar jeho práce bylo nalezení spolupracovníka, Petra Šámala, profesí archiváře.

S ukázkou své práce oslovil A. Rymarev několik nakladatelů a uspěl u Nakladatelství Lidové noviny, které v posledních letech úspěšně vydává populárně naučné vícedílné pragensie či neotřelé vlastivědné průvodce. První svazek řady Domy na Starém Městě pražském, který vyšel těsně před vánocemi 2006, zahrnuje podrobnou prohlídku ulic Havelského Města a jeho okolí.

Netradičnost tohoto průvodce tkví ve snaze nalézt doslova epický obsah – příběh – ke každému výzdobnému prvku fasády na rozdíl od tradičních kunsthistorických publikací, které spíše lyricky popisují tvaroslovnou formu výzdoby. S překvapením se dozvídáme řadu souvislostí, které jsou v knize i podrobně obrazově doloženy, např. komu patří různé alfabetské iniciály umně vpletené do dekorativního mřížoví nebo vyvedené ve štuku, jak mnoho stylizovaná plastická znázornění ve štítu, v parapetních výplních apod. napovídají o povolání původního majitele domu. Velká pozornost je věnována i tradičnímu ikonografickému vysvětlení sochařských a malovaných prvků fasád s výjevy z křesťanské i antické mytologie, vysvětlení alegorických významů i upozornění na zcela světské prvky obchodního charakteru (výkladce, vývěsní štíty).

Dílo P. Šámala a A. Rymareva je mimořádným průvodcem svého druhu, který zde doposud nemá obdoby. Jeho podstatou je až dětsky zvědavé, ale nikoliv naivní okukování fasád historických domů, na jehož základě si autoři kladou celou řadu zvědavých otázek, které však s tvrdošíjnou pílí a trpělivostí dokáží nakonec zodpovědět. O výsledky svého hledání a pátrání se nyní s námi podělili. A bylo skutečně o co!

Knihy o 336 stranách, bohatě ilustrované barevnými snímky, vybavené jmenným rejstříkem a rejstříkem čísel popisných je v prodeji ve všech velkých knihkupectvích.

-kb-

VÁCLAV LIŠKA: SLAVÍN. ZPRÁVA O REKONSTRUKCI, SVATOBOR, PRAHA 2006

Koncem roku 2006 spatřila světlo světa knížka zdaleka se nepodobající běžné knižní produkci. Jde o zájmovou, volně neprodejnou a také v nevelkém nákladu vydanou publikaci, již spolek Svatobor završil dlouholeté úsilí o obnovu Slavína na Vyšehradském hřbitově.

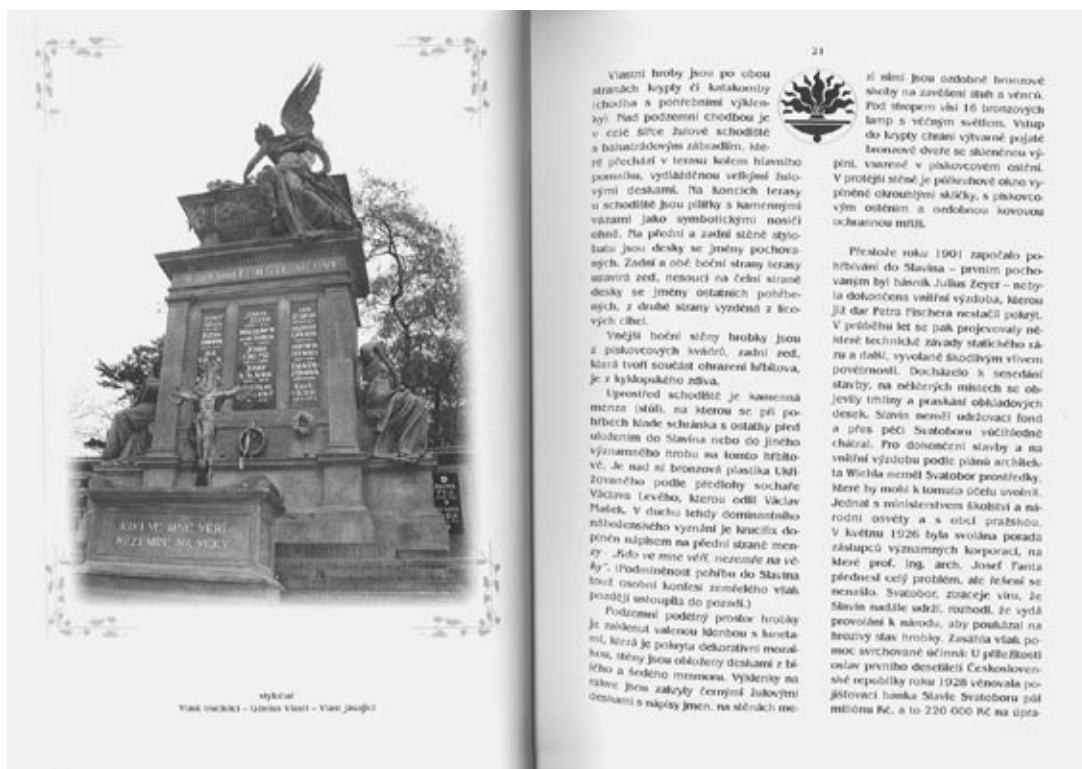
Autor textu, současný předseda spolku Svatobor doc. Ing. Václav Liška, shromáždil a v utříděné podobě čtenářům předložil kompletní přehled informací o historii a poslání Svatoboru, o vzniku myšlenky Slavína a jeho postupné realizaci od architektonických návrhů po stavbu a uměleckou výzdobu hrobky. Stěžejní část knihy představuje popis rekonstrukce Slavína, která probíhala poté, co spolek Svatobor obnovil po roce 1990 svoji činnost, kterou předtím nedobrovolně ukončil v roce 1970, a Slavín mu byl od roku 1997 opět předán Hlavním městem Prahou do správy. Projektantem obnovy byl Ing. arch. Karel Kunca.

V textu o rekonstrukci Slavína je podrobně vylíčen neutěšený stav hrobky, způsobený dlouhodobým nezájmem a nedokonalou údržbou. Popsány jsou všechny kroky, které směřovaly k obnově stavebních částí, technických prvků i uměleckých děl. Kniha je tak cennou kronikou mravenčího úsilí, jež představitelé Svatoboru, jmenovitě doc. V. Liška a Mgr. V. Potoček, pro zdar díla vykonali.

S potěšením lze také vysoce hodnotit velmi úhlednou grafickou úpravu knížky a její proložení množstvím poutavých fotografií, které nemají jen věcný význam, ale přibližují také půvab architektury a umělecké výzdoby Slavína. Kvalitní papír vyšší gramáže v barvě slonové kosti, na kterém je kniha vytisčena, pak představuje pro čtenáře i radostný hmatový zážitek.

Autor knihy, doc. V. Liška, věnoval jeden z číslovaných exemplářů do knihovny Klubu Za starou Prahu, kde si jej mohou zájemci z řad členů v návštěvních hodinách prohlédnout.

- kb -

PODAŘÍ SE V NAŠÍ KULTURNÍ VEŘEJNOSTI VZBUDIT ZÁJEM O OSUD MALOSTRANSKÉHO HŘBITOVA?

Dotazem mezi svými přáteli zjistíte, že většina Pražanů ani netuší, kde se Malostranský hřbitov nachází, jaký význam měl a má. Často je dokonce považován za zaniklý židovský hřbitov. Naši buditelé si vskutku takový osud zapomnění nezaslouží.

Dlouholetému členu Klubu Za starou Prahu a Svatoboru A. Vanouškovi (rok nar. 1914), vlastenci, zachránce mnohé funerální plastiky na pražských hřbitovech, autoru několika publikací – průvodců po hřbitovech, se podařilo vzbudit mezi svými přáteli ze Svatoboru zájem o osud Malostranského hřbitova.

U tajemníka Svatoboru. Mgr. V. Potočka byly uloženy písemné doklady týkající se pokusu o obnovu Malostranského hřbitova v 90. letech minulého století, které tam uložil Ing. Kalivoda. Před deseti lety usilovalo několik dobrovolníků ze Svatoboru o záchranu této nemovitě kulturní památky (hřbitov za ni byl prohlášen v roce 1968). Kromě Ing. Kalivody a jeho manželky to byl Dr. Gardelka a další. S přibývajícím věkem jim však došly síly a o mnohých z nich již nikdo nic ani neví.

Zdá se, že se situace opakuje. Několik členů Svatoboru se opět pokouší o záchranu hřbitova. V přípravném stadiu je založení Občanského sdružení – přátel Malostranského hřbitova. V jarních měsících tohoto roku chceme požádat o registraci.

Jde jistě o vítanou občanskou aktivitu, ale zásadní řešení celé situace hřbitova je na magistrátu. Ten se v současné době zhostil své povinnosti tím způsobem, že určil za správce objektu Správu pražských hřbitovů (SHP). Jistě jsou si i na magistrátu vědomi, že pracovní náplň SPH je naprosto odlišná od péče o galerii vzácných funerálních plastik. SPH nedostává ani žádné finanční prostředky na opravu a obnovu náhrobků a finance stačí jen obtížně na údržbu vegetace na hřbitově.

Dokud magistrát nezadá odborníkům zpracování koncepce Malostranského hřbitova a jeho dalšího využívání (např. jako galerie funerální plastiky, památník našich buditelů, předních umělců a významných osobností 19. století ...) budou všechny jiné akce jen provizoriem.

V roce 2001 došlo k založení Charty evropského klubu historických hřbitovů, kde bylo konstatováno, že „hřbitovy jsou reprezentanty historie měst svým jedinečným sochařstvím, ukazujícím kulturu a zvyky různých sociálních skupin obyvatel“. Jakým reprezentantem je Malostranský hřbitov?

O rozdílném přístupu mezi státy k tak významné památce, jakým Malostranský hřbitov je, se může přesvědčit každý, kdo má přístup k internetu a podívá se na stránky hřbitova sv. Markuse ve Vídni. Jde o hřbitov obdobného osudu (funkční 1780–1880, vzácné funerální plastiky, významné osobnosti). O hřbitovu se tam píše „Vídeňský kulturní klenot musí být zachován“.

Jednou z prvních aktivit Občanského sdružení přátel Malostranského hřbitova určitě bude, že se obrátíme na magistrát s žádostí o řešení současného tristního stavu hřbitova. V minulém roce členové Svatoboru pod

vedením A. Vanouška začali s částečným odstraňováním břečtanu a s identifikací náhrobků. Práce probíhají ve spolupráci se Správou pražských hřbitovů. V jarních měsících bude tato činnost opět pokračovat.

Jana Trojanová

POZNÁMKA:

Pokud by měl někdo zájem o členství v připravovaném Občanském sdružení nebo se jen chce spolupodílet na práci při obnově hřbitova, necht' se prosím obrátí na adresu:

Jana Trojanová, Petýrkova 1993, Praha 4,
tel. č. 272 936 078, e-mail: ivotr@volny.cz.

Kontakt je možné též navázat na valné hromadě Klubu 17. března 2007 nebo v průběhu připravované vycházky na Malostranský hřbitov dne 26. května 2007 (viz str. 2 tohoto Věstníku).

Snímek cesty před hřbitovním kostelem Malostranského hřbitova v Košířích z doby kolem roku 1920 prozrazuje, že v této době byl zrušený historický hřbitov místem oblíbených procházek.

OPRAVA PŘÍZEMÍ JUDITINY VĚŽE

Do renesanční síně se bude vcházet přímo z chodníku Mostecké ulice po dřevěném schodišti, které v době pořízení tohoto snímku dosud nebylo instalováno.

Foto M. Krise, leden 2007

Oprava přízemí Juditiny věže a přilehlé renesanční místnosti v domě čp. 56 v Mostecké ulici 1 probíhá v režii Klubu Za starou Prahu od dubna 2006. Využití místností je zamýšleno pro informační centrum a přednáškovou činnost Klubu, doplněnou drobným prodejem pragensií.

Byla již vykonána podstatná část stavebních prací, které připojily prostory na síť, osvětlily je a vytvořily sociální zázemí. Prostory jsou již vytápěny a postupně vysušovány, renesanční síň je připravena pro montáž dřevěného schodiště.

Hlavním problémem dosud zůstává dokončení restaurátorských prací v Juditině síni. Místnost byla prozatím vyčištěna a desinfikována, dokončována je dokumentace stěn a středověkých rytinek. Jen pro připomenutí: tyto rytinky – přesněji jednoduché ryté kresby postavicek, obličejů, zvířat či erbů – jsou kuriózním pozůstatkem obsazení věže stoupenci královce Přemysla Otakara v době jeho vzpoury proti otci Václavu I. v srpnu 1249. V současné chvíli se připravuje očištění rytinek a jejich odlití pro budoucí zachování.

Stavební práce jsou díky vlastním finančním zdrojům Klubu, drobným dárcům a velkému úsilí podporovatelů stavby finančně zajištěny a lze předpokládat i jejich zdárné dokončení. V současné době žádáme městskou část Praha 1 o finanční příspěvek na restaurátorské ošetření pro rytinky ve věži, které budou po odborném zásahu opět skryty pod omítku, aby tak mohly bez úhony přetrvat další staletí.

Podaří-li se i toto poslední finančně nejnáročnější úskalí překonat, otevřeme pro členy Klubu i veřejnost centrum Juditina věž, a to doufejme již v průběhu letošního léta.

Největší zásluhu o postup prací mají Ing. arch. Martin Krise, místopředseda Klubu, jako projektant úprav, a Ing. Václav Jandáček, člen Domácí rady Klubu, jako organizátor akcí, odborný stavební dohled a příležitostný dělník mnoha řemesel. Dokumentaci stěn a rytinek provedl Ing. arch. Jan Veselý, též člen Domácí rady. Pro zájemce o konkrétní postup prací vede Ing. Jandáček na diskusním fóru Klubu (www.zastarouprahu.cz) podrobný stavební deník.